

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**NORMIEN VAIKUTUS KADETTIEN LIIKUNTAKÄYTTÄYTYMISEEN
MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULUN TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ**

Kandidaatintutkielma

Kadettialikersantti
Samu Sievälä

Kadettikurssi 98
Jääkäriopintosuunta

Maaliskuu 2014

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Kadettikurssi 98	Linja Jääkäriopintosuunta
Tekijä Kadettialikersantti Samu Sievälä	
Tutkielman nimi NORMIEN VAIKUTUS KADETTIEN LIIKUNTAKÄYTTÄYTYMISEEN MAAN- PUOLUSTUSKORKEAKOULUN TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ	
Oppiaine, johon työ liittyy Johtaminen	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Maaliskuu 2014	Tekstisivuja 37 Liitesivuja 5
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Kadettien on pidettävä yllä sotilaan perustaitoja ja kuntoa. Velvoite löytyy lainsäädännöstä että yhteiskunta olettaa upseerien puolustavan isänmaata kaikissa olosuhteissa.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kadettien liikuntakäyttäytymiseen vaikuttava normisto. Vastausta etsittiin kysymyksiin, miten normit vaikuttavat kadettien liikuntakäyttäytymiseen ja miten upseeriuden tuomat normit voidaan ymmärtää.</p> <p>Normit jaetaan oikeusnormeihin ja sosiaalisiin normeihin. Normit syntyvät ihmisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta ja selittävät yksilön käyttäytymistä osana ryhmää. Sosiologian tutkimuksessa normit selittävät parhaiten ihmisen käyttäytymistä.</p> <p>Tutkielman aineisto kerättiin kirjallisuudesta ja aikaisempia tutkimuksia analysoimalla. Tutkimuksen aineistoa analysoitiin kahdella eri menetelmällä. Tutkielman ensimmäisessä osassa normiteorian aineistosta aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä luotiin Kadetin normiston -malli, joka kuvasi upseeriuden tuomien normien nelitasoista kokonaisuutta. Teorialähtöisen sisällönanalyysin viitekehystenä ja analyysin perustana käytettiin Kadetin normiston -mallia, jonka lopputuloksena syntyi Kadettien liikuntakäyttäytymisen normiston -malli, joka kuvaa normien vaikutusta liikuntakäyttäytymiseen.</p> <p>Tutkimuksen keskeisinä tuloksina selvisi, että normit vaikuttivat liikuntakäyttäytymiseen kolmen näkökulman kautta. 1) Kadetti näkökulma; normit vaikuttivat sisäistämisen kautta persoonallisten normien muutoksina. 2) Oikeusnormi näkökulma; normit loivat organisaation ja määrittivät sosiaalisten normien liikkumavaran. Kadetit sosialisoituivat organisaation kulttuuriin samalla muuttaen persoonallisia normeja. 3) Sosiaalisen ympäristön näkökulma; normit vaikuttivat kadetteihin toisten ihmisten kasvatuksen kautta. Keskeisimmät vaikuttajat olivat esimiehet ja johtajat. Näkökulmat vaikuttavat tiiviisti toisiinsa muodostaen toimintaympäristön.</p> <p>Tutkimusta normien vaikutuksesta kadettien liikuntakäyttäytymiseen pitää syventää ilmiön ymmärtämiseksi ja toiminnan kehittämiseksi. Normeilla voidaan rajoittaa epätoivottua liikuntakäyttäytymistä. Johtajan rooli normien kehittäjänä on suuri.</p>	
<p>AVAINSANAT</p> <p>oikeusnormi, sosiaalinen normi, maanpuolustuskorkeakoulu, fyysinen kunto, liikunta</p>	

NORMIEN VAIKUTUS KADETTIEN LIKUNTAKÄYTTÄYTYMISEEN MAAN- PUOLUSTUSKORKEAKOULUN TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ

SISÄLLYS

1	KADETTIEN URHEILULLINEN KUNTOISUUS	1
2	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ	3
3	NORMIT JA KÄYTTÄYTYMINEN	6
3.1	NORMIN MÄÄRITTELY JA LUOKITTELU.....	7
3.2	NORMIEN SYNTYMINEN JA VAIKUTUS RYHMÄSSÄ.....	13
3.3	LIKUNTAKÄYTTÄYTYMISEEN VAIKUTTAVA KADETTIN NORMISTO	15
4	KADETTIEN LIKUNTAKÄYTTÄYTYMINEN	21
4.1	KADETTI JA LIKUNTAKÄYTTÄYTYMINEN	22
4.2	FYYSISEN KUNNON VAATIMUKSET	24
4.3	MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULUN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	26
5	NORMIEN VAIKUTUS KADETTIEN LIKUNTAKÄYTTÄYTYMISEEN.....	29
5.1	NORMIEN VAIKUTUS KADETTIEN LIKUNTAKÄYTTÄYTYMISEEN -MALLI.....	30
6	YHTEENVETO	35

LÄHTEET

LIITTEET

NORMIEN VAIKUTUS KADETTIEN LIIKUNTAKÄYTTÄYTYMISEEN MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULUN TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ

1 KADETTIEN URHEILULLINEN KUNTOISUUS

”Paitsi sitä, että liikunnalla on tärkeä osansa puolustusvoimien omassa koulutuksessa, maan yleinen urheilutoiminta muokkaa ja valmistaa sitä materiaalia, josta parhaat maanpuolustajat ovat tehtävissä. Eläkösemme ja edelleen kehittyäksemme on meidän tästä syystä vaalittava sekä sotilaallista että urheilullista kuntoisuutta kansassamme. Vähäinenkin taantuminen kansamme ja nuorisomme ruumiillisessa tai henkisessä kuntoisuudessa voi käydä kohtalokkaaksi.”

– Everstiluutnantti Yrjö Valkama¹

Toiminnan kehittämiseksi Puolustusvoimat tarvitsevat intoilijoita. Etsitään vikaa sieltä, missä sitä ei ole, ja yritetään kehittää järjestelmiä, joilla ei ole merkitystä. Urheilullinen kuntoisuus on ollut aina sotilaan toimintakyvyn mittari ja liikunta on ollut aina sotilaille normaalia käyttäytymistä. Sotilaan käyttäytymistä on tutkittu paljon ja siitä on runsaasti mielenkiintoisia tutkimuksia. Tutkimusaiheeni on kadettien liikuntakäyttäytyminen. Tutkimusongelmaan vastataan kysymyksen kautta, miten normit vaikuttavat kadettien liikuntakäyttäytymiseen Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristössä. Ongelmaa lähestytään ensin analysoimalla normiteorioita ja jatkaen siitä kadettien liikuntakäyttäytymisen tutkimiseen.

Päätutkimuskysymykseen etsin vastausta selvittämällä: Mitä normit ovat? Miten normeja voi luokitella ja miten ne syntyvät? Miten normit vaikuttavat käyttäytymiseen? Miten kadetit liikkuvat? Mitä fyysisen kunnan vaatimuksia kadeteilla on? Tutkimuskysymysten vastaamisen näkökulmana pidettiin sitä, että normit selittävät parhaiten ihmisten käyttäytymistä ja ne syntyvät yhteisöihin osana pyrkimystä luoda järjestystä, siksi normit selittävät parhaiten liikuntakäyttäytymistä. Tutkielmalla saavutetaan lisää tietoa sotatieteiden kandidaattien eli kadettien

¹ Lammi (2002, 243)

liikuntakäyttäytymisestä ja ymmärretään ilmiötä paremmin sekä kehitetään toimintaympäristöä.²

Tutkielman normiteorian tärkeimpinä lähteinä ovat olleet Olli Harisen (2012) ja Eeva Savelan (2003) väitöskirjatytöt. Normiteorian avulla luodaan Kadetin normiston -malli, joka kuvaa upseeriuden tuomien normien kokonaisuutta. Kadetin normiston -malliin liitetään myöhemmin liikuntakäyttäytymisen kolme vaikuttavaa elementtiä, joita ovat ihminen, normit ja toimintaympäristö. Yhdistelmänä syntyy Kadettien liikuntakäyttäytymisen normiston -malli. Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristön liikuntakäyttäytymisen tärkeimpänä lähteenä oli Mikko Saarelaisen (2009) diplomityö.

Normien ja käyttäytymisen yhdistäminen kandidaatintutkielmassa vaatii rajausta. Ilmiöön liittyy myös liikunta ja fakta, että ammatissotilaan on lakisääteisesti ylläpidettävä tehtäviensä edellyttämää fyysistä kuntoa ja ammattitaitoa.³ Normiston kokonaisuuden rajoittimina toimivat oikeusnormit, jotka määrittävät sen liikkumavaran, joka muilla normeilla on. Tässä tutkielmassa muilla normeilla tarkoitetaan sosiaalisten normien muodostamaa kirjavuutta.

Valmistuessaan sotatieteiden kandidaatiksi nuori upseeri aloittaa monipuolisen työuran Puolustusvoimissa. Sotilasjohtaja on joko upseeri, sotilas tai kouluttaja. Puolustusvoimien liikuntakäyttäytymisen tutkimuksen tehtävänä on tukea kadettia niin, että hän pystyisi toimimaan monipuolisissa tehtävissä mahdollisimman hyvin heti uran alkumetreillä. Fyysinen kunto on koko elämänpituisen progressio. Everstiluutnantti Yrjö Valkaman ajatuksiin yhtyen urheilullisen kuntoisuuden kehittäminen tulisi aloittaa mahdollisimman varhaisella iällä.

Tutkielma on osana keskustelua siitä, miten fyysisen kunnan vaatimuksiin tulisi suhtautua? Onko realistista tarvetta mitata upseerin fyysistä kuntoa sodanajan ”ihanne” vaatimuksin vai riittäisikö sotilasjohtajalle valmistuttuaan ”joukkotuotantotehtävän” suorittamiseksi vaadittavat terveysliikunnan vaatimukset? Pitäisikö pystyä marssimaan kymmenen kilometrin mittainen matka taisteluvälinevarustuksessa ja välittömästi sen jälkeen tekemään järkeviä taktisia ratkaisuja?

² Saarelainen (2009, 85–96)

³ Laki Puolustusvoimista (PVL) 4:43§

2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Päätutkimuskysymys on: Miten normit vaikuttavat kadetin liikuntakäyttäytymiseen? Tutkielman alakysymyksenä on: Mitä ovat upseeriuden tuomat normit? Alakysymyksellä määritellään tutkimuksen lopputuloksen kannalta merkittävä termi eli normit. Määrittelemällä mitä ovat upseeriuden tuomat normit, ymmärretään miten ne vaikuttavat liikuntakäyttäytymiseen.

Kandidaatintutkielma on jatkotutkimus Mikko Saarelaisen (2009) diplomityölle Mikä kadettia liikuttaa? Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristön yhteyttä kadetin liikuntakäyttäytymiselle, joka erittelee syitä kadettien liikkumiseen. Saarelaisen mukaan liikuntakäyttäytymiseen vaikuttavat tekijät voidaan luokitella altistaviin, mahdollistaviin ja vahvistaviin tekijöihin. Diplomityö esittelee (LIITE 4) Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristössä olevan kymmenen liikuntakäyttäytymiseen vaikuttavaa tekijää, joihin voidaan vaikuttaa kasvatuksen, opetuksen ja opetussuunnitelman keinoin. Diplomityön merkittävin muuttuja kadettien liikuntakäyttäytymiseen oli "asenne ja arvot". Liikuntakäyttäytymiseltään heikommalla kadetit erosivat selvästi liikuntakäyttäytymiseltään paremmista kadeteista useimpien tutkittujen muuttujien suhteen. Tutkimuksen heikoimmat tulokset saaneet olivat heikoimpia myös liikunta-asenteiden ja liikunta-arvojen osalta. Saarelaisen mukaan normit vaikuttivat liikuntakäyttäytymiseen enemmän silloin kun kadetin liikuntakäyttäytyminen oli kunnossa.

Tutkimuksen edetessä ongelmaksi nousi, miten upseeriuden tuomat normit voidaan ymmärtää? Ymmärtämällä normit koskemaan pelkästään oikeusnormeja, voidaan kadettien liikuntakäyttäytymiseen vaikuttavat normit tiivistää yhden sivun mittaiseksi luetteloksi. Liikuntakäyttäytymistä ilmiönä ei voi kuitenkaan selittää pelkästään oikeusnormien perusteella. Ongelmaa lähestyttiin muodostamalla tutkimuksen alakysymys, jota tutkittiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Ensin normiteoriasta muodostettiin aineisto, jota redusoiin eli pelkistettiin olennaisen tiedon löytämiseksi. Normiteorian tärkeimpinä lähteinä ovat olleet Olli Harisen (2012) ja Eeva Savelan (2003) väitöskirjat. Seuraavaksi pelkistetty aineisto ryhmiteltiin oikeusnormien ja sosiaalisten normien kahdeksi kokonaisuudeksi. Kolmanneksi informaatiosta abstrahoiitiin eli erotetun ja valikoidun tiedon perusteella luotiin Kadetin normisto -malli. Malli toimi myöhemmin viitekehyksenä, kun liikuntakäyttäytymisen aineistoa analysoitiin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä.⁴

⁴ Tuomi & Sarajärvi (2013, 108–113)

Tutkimuksen muotoutuessa tutkijalle hahmottui normien laajuus tutkimuskohteena. Liikuntakäyttäytyminen ilmeni olevan erittäin monitahoinen ja monitieteellinen ilmiö.⁵ Absoluuttisia määrällisiä tuloksia normien vaikutuksesta liikuntakäyttäytymiseen on vaikea saada. Vastaus ongelmaan, miten normit vaikuttavat kadettien liikuntakäyttäytymiseen, tutkittiin toisella sisällönanalysointi menetelmällä. Teorialähtöisen sisällönanalyysin viitekehyksenä ja analyysin perustana käytettiin Kadetin normiston -mallia. Liikuntakäyttäytymisen tekijät luokiteltiin kolmeen alaluokkaan, joita ovat kadetti ja liikuntakäyttäytyminen, fyysisen kunnon vaatimukset sekä toimintaympäristö. Alaluokiksi valittiin normiteorian kannalta merkittävimmät kolme tekijää, jotka ovat ihminen eli kadetti, normit eli fyysisen kunnon vaatimukset ja toimintaympäristö.⁶

Tutkielman tavoite on olla osana keskustelua siitä, miten fyysisen kunnon vaatimuksiin tulisi suhtautua? Joukkotuotantoon tarvittavan fyysisen kunnon vaatimusten ymmärtäminen ja soveltaminen niin, että valitaan itselle parhaiten sopivat rajat tilannekohtaisesti, ei ole kestävä ratkaisu. Valikoiva normien tulkinta aiheuttaa sen, että jokaisella on vapaus olla siinä fyysisessä kunnossa, mikä parhaiten itselle sopii. Fyysinen aktiivisuus on osa sotilaiden toimintaympäristöä kaikissa olosuhteissa. On mahdotonta olla osana sotilasorganisaatiota joutumatta tehtäviin, joissa fyysisestä kunnosta ei olisi etua. Liikunnalla on paikkansa myös akateemisissa opinnoissa. Sotatieteiden kandidaatin tutkinnon opintoihin sisältyy runsaasti sotilaspedagogiikan opintoja sekä sotilasammattiin valmistavia opintoja, joissa opetus tapahtuu teorian ja käytännön osalta maasto-olosuhteissa.⁷ Kadeteilla pelkästään maastossa tapahtuva fyysisesti kuormittava opetus ei riitä fyysisen kunnon kohottamiseksi. Fyysisen kunnon kehittäminen vaatii kuormittavampia harjoituksia ja harjoitusten suunnittelua, johon Maanpuolustuskorkeakoululla löytyy potentiaalia. Suunnitelmallisen harjoittelun infrastruktuuri, välineet ja olosuhteet ovat verrattavissa urheiluoppilaitosten tarjoamiin liikuntamahdollisuuksiin. Urheileminen on kadeteille ilmaista ja siihen on varattu viikko-ohjelmissa aikaa.

Normien tutkimuksessa ei ole yhteisiä standardoituja tutkimusmenetelmiä. Tässä tutkielmassa taustatieteenä toimivat sosiologia ja sen laadulliset menetelmät. Tutkimus on laadullinen tutkimus. Tutkimuksessa aineistoa analysoitiin kahdella eri menetelmällä aineistolähtöisellä ja teorialähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimus on osittain normeja kartoittava sekä normien ja liikuntakäyttäytymisen yhteyttä selittävä. Tutkimuksen viitekehys rakentuu normienteoriaan ja aikaisempaan tutkimukseen kadeteista ja liikuntakäyttäytymisestä.

⁵ Saarelainen (2009, 3)

⁶ Tuomi & Sarajärvi (2013, 113–117)

⁷ Rautio & Sirkkänen (2013, 20–23)

Kandidaatintutkielmassa tutkitaan kadetteja Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristössä. Havaintojen keskiössä ovat maavoimien jalkaväkijän kadetit kadettikurssilta 98. Kadetti on sotatieteiden kandidaatin tutkintoa suorittava opiskelija ja kuuluu sotilashenkilöstöön.⁸ Kadetteja tutkittaessa heitä ei voi tarkkailla osana normaalia väestöä, koska joukkona kadetit ovat testattuja ja valikoituja. Kadettikouluun päästäkseen jokaisen opiskelijan on pitänyt suorittaa varusmiespalvelus, jossa heitä on soveltuvuuden mukaan ohjattu johtajakoulutukseen. Lisäksi soveltuvuutta upseerikoulutukseen on mitattu pääsykokeilla, joihin kuuluvat esivalinta, soveltuvuuskoe ja valintakoe, johon sisältyy fyysisen toimintakyvyn testaus.⁹ Sotatieteiden kandidaatin koulutus antaa valmiuden toimia sodan ajan komppanian päällikkönä ja rauhan aikana kouluttajana perusyksikössä. Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijat suorittavat opinnotaan aselajikouluissa eri toimipisteissä, joissa toimintaympäristöt vaihtelevat opintosuunnasta riippuen. Valmistuttuaan he jatkavat työelämään, joka kestää noin neljä vuotta. Tämän jälkeen upseerit palaavat opiskelemaan sotatieteiden maistereiksi.¹⁰

Tutkimuksen materiaali muodostuu valtaosin valmiista aineistosta, joka on kerätty kirjallisuudesta, aikaisemmista tuituksista, laista ja Puolustusvoimien normistosta. Normien osalta rajaus muodostui Kadetin normiston –mallia tukeviin normiteorioihin. Liikuntakäyttämisen aineisto perustui Maanpuolustuskorkeakoulun aikaisempaan tutkimukseen kadeteista. Aineiston keräsin MPKK:n kurssikirjastosta, Lahden kaupungin kirjastosta sekä internetissä julkaistuja lähteistä. Ne tutkimukset, jotka eivät käsittele suoraan Puolustusvoimien henkilökuntaa tai kadetteja jäivät pois aineistosta. Ilmiön ymmärtämiseksi tarvittiin laaja aineisto. Valmistaa aineistoa pyrittiin analysoimaan kriittisesti omaa näkökulmaa unohtamatta, jotta luotettavuus olisi mahdollisimman hyvä.

⁸ Maanpuolustuskorkeakoulu(2) (2011, 7)

⁹ HJ110 (2013, 8–10), Saarelainen (2009, 6)

¹⁰ Maanpuolustuskorkeakoulu (2011, 24)

3 NORMIT JA KÄYTTÄYTYMINEN

”Sotilaskouluttaja on henkilö, joka opettaa ja harjaannuttaa kansalaisia sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin. Jotta tavoitteeseen päästään, kadettien koulutuksen tulee olla kasvatavaa. Tämä tarkoittaa sitä, että oikein järjestettynä kasvatus edistää muun muassa harrastusta omien tietojen, taitojen ja asenteiden sekä oman fyysisen kunnon jatkuvaan kehittämiseen.”

– Jarmo Toiskallio¹¹

Normit ja käyttäytyminen yhdistyvät tieteeksi sosiologian tutkimuksessa. Sosiologia tutkii ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta osana yhteiskuntaa. Kandidaatintutkielma sijoittuu liikuntasosiologian kenttään, mikä on yksi sosiologian erityisalueista. Emotieteestä ja muista sosiologian erityisalueista liikuntasosiologia eroaa siten, että liikuntasosiologit tutkivat liikunnan, urheilun ja laajemminkin ruumiillisuuden erilaisia kysymyksiä.¹²

Normit tarkoittavat tutkielmassa toimintaa rajoittavia tai mahdollistavia yhteisön sosiaalisia normeja sekä oikeusnormeja eli oikeussääntöjä. Heurun (2000) mukaan ihmisten yhteiselämä ei voisi olla mahdollista ilman normeja, sillä järjestäytynyt yhteiskunta edellyttää niitä toimia.¹³ Normit ovat oikeusteoreettisen ja sosiologisen tutkimuksen näkökulmasta vaikeasti ymmärrettävä ongelma. Ihmiselämässä normeja syntyy yleisemmässä merkityksessä joka päivä. Normeja syntyy esimerkiksi neuvotteluissa, lainsäädännön tuloksena ja jopa tieteellisen ajattelun tuloksena.¹⁴ Yksinkertaistettuna normit jakautuvat oikeusnormeihin ja sosiaalisiin normeihin.

Puolustusvoimat ovat vahvasti normittunut ala. Jopa yksilön fyysinen kunto ja perustaidot määrätään lakisääteiseksi tehtäväksi.¹⁵ Laajasti ajatellen Puolustusvoimien kaikki toiminta perustuu lakiin. Puolustusministeriö, eduskunnan tuella, antaa tarkkoja määräyksiä Puolustusvoimien tehtävistä osana kokonaisturvallisuutta ja kokonaismaanpuolustusta. Puolustusvoimat toimivat oikeusnormien mukaisesti.¹⁶ Lakisääteisten tehtävien toteuttaminen on syy ja seuraus Puolustusvoimien olemassaololle nykyisessä muodossaan. Oikeusnormit säätävät järjestyksen

¹¹ Nissinen (1997, 22)

¹² Jyväskylän yliopisto (2014,6)

¹³ Heuru (2000, 296)

¹⁴ Heuru (2000, 297)

¹⁵ PVL 4:43§

¹⁶ Heuru (2000, 297)

myös organisaation ja henkilökunnan toimintaan. Henkilökunta, kadetit ja varusmiehet ovat lakisääteisiä tehtävät suorittava joukko. Oikeusnormit vaikuttavat suoraan tehtäviään suorittavan joukon käyttäytymiseen. Lisäksi henkilökunta viranomaismääräyksiä toteuttaessaan luovat kadettien, siviilien ja varusmiesten kanssa sosiaalisen yhteisön ominaisuuksineen, jonka käyttäytymistä selittävät sosiaaliset normit. Oikeusnormi aiheuttaa aina sosiaalista käyttäytymistä ja ne voidaan nähdä sosiaalisina normeina.

Kyröläinen (2003) määrittelee käyttäytyminen ihmisen tavaksi toimia ja elää. Se on seurausta monien vuosien oppimisesta ja kokemisesta.¹⁷ Käyttäytyminen on toimintaa, joka on seurausta sosiaalisista normeista ja selitetään käyttäytymisilmiöitä. Käyttäytymisilmiön ymmärtämiseksi tarvitaan psykologista, sosiaalipsykologista, antropologista ja sosiologista näkemystä.¹⁸

Toiskallio toteaa kasvatuksen olevan keino muutokseen päämäärän saavuttamiseksi. Kasvatus tarkoittaa kasvattajan tavoitetta muuttaa toisen yksilön ominaisuuksia haluttujen päämäärien mukaiseksi. Laajan näkemyksen mukaan kasvatus kattaa kaikki kasvattajan tahalliset ja tahattomat toiminnot.¹⁹ Kasvatus on kasvattajalähtöistä muutosta. Sosiaaliset normit ovat ympäristön aiheuttamaa muutosta. Kärjistäen sanottuna, siinä missä kasvattaminen loppuu, sosiaalisten normien vaikutus alkaa. Täytyy kuitenkin muistaa, että liikuntakäyttäytyminen on monitahtoinen ilmiö ja siihen vaikuttavat muutkin tekijät kuin kasvattaminen ja normit.

3.1 Normin määrittely ja luokittelu

Normille ei ole selkeää määritelmää. Tieteellinen yhteisö ei ole päässyt siinä yhteen selkeään lopputulokseen. Normien luokittelun yhtenäistä teoriaa ei myöskään ole syntynyt samasta syystä.²⁰ Yleisesti normeille ei tarvitakaan määritelmää, koska se on yläkäsite, eikä tarkoita ilman asiayhteyttä mitään. Eeva Savela (2003) luokitteli normeja ja totesi normien määritelmien olevan sekavia ja epäyhtenäisiä.²¹ Savelan väitöskirja Ammattitaidon ylläpitäminen apteekissa – farmaseuttien ja proviisoreiden kouluttautuminen normiteorian viitekehyksessä; tutki miten ja kuinka apteekkilaiset pitävät yllä ammattitaitoaan. Lääkealan ammattilaisten on lakisääteisesti pidettävä yllä ammattitaitoaan.

¹⁷ Kyröläinen (2003, 16)

¹⁸ Saarelainen (2009, 3)

¹⁹ internet-lähde 1

²⁰ Savela (2003, 24)

²¹ Savela (2003, 25), (LIITE 3)

Raimo Siltala (2001) määrittelee oikeusnormin seuraavasti:

*”Oikeusnormi on kansalaisille tai viranomaisille osoitettu, kielen avulla ilmaistu käsky, kielto tai valtuutus. Oikeusnormi ilmoittaa, mitä sen kohderyhmänä olevien henkilöiden pitää tehdä, mitä he eivät saa tehdä tai mitä heidän on sallittua tehdä eli mihin heillä on oikeudellinen kelpoisuus eli toimivalta ryhtyä.”*²²

Sosiaaliset normit ovat monimutkaisempia määrittellä yksiselitteisesti kuin oikeusnormit. Pekka Sulkunen (1987) määrittelee sosiaalisen normin seuraavasti:

*Ihmisten välisessä kanssakäymisessä, normit ymmärretään yleisesti hyväksytyinä käyttäytymissääntöinä tai vuorovaikutuksen muotoina, jotka saavat yhteisön jäsenet toimimaan ja ajattelemaan yhdenmukaisesti.*²³

Eeva Savela (2003) tulkitsee, että sosiaaliset normit vaikuttavat yksilöön ympäröivästä toimintaympäristöstä.²⁴ Esimerkiksi Puolustusvoimille ominainen sotilaallinen organisaatiokulttuuri saa jäsenet toimimaan ja ajattelemaan yhdenmukaisesti. Teemu Hokkasen (2011) diplomityössä osoitettiin, kuinka organisaatiokulttuurien erot muodostuvat tehtävän luonteen, organisaation koon ja puolustushaarojen traditioiden mukaan. Edellisten tekijöiden koettiin vaikuttavan merkittävästi organisaatiokulttuurin muodostumiseen puolustushaaroissa. Hokkasen mukaan samat tekijät ohjaavat organisaation toimintatapoja ja siten henkilöstön käyttäytymistä.²⁵

Parsonin (1949) mukaan sosiaalinen normi määrittää ryhmässä sen, mikä on suotavaa ja mikä ei. Ryhmissä sosiaalisen normin mukaiseen toimintaan voidaan pakottaa ja rikkomisesta seuraa aina sanktio.²⁶ Esimerkiksi sosiaalisesta normista Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristössä on tapa palkita hyvistä suorituksista. Perinteinen rangaistus- ja palkintosanktio on aina suorituksena samanlainen. Ryhmänormista poikennut kadetti heitetään yhteisymmärryksessä mereen.

Homans (1968) toteaa, että sosiaalinen normi on ajatus siitä, miten tulisi käyttäytyä. Määritelmän mukaan sosiaalinen normi viittaa organisaatiokulttuurin oikeina pitämiin ajattelemisen

²² Siltala (2001)

²³ Sulkunen (1987, 122)

²⁴ Savela (2003, 23)

²⁵ Hokkanen (2011, 93–118)

²⁶ Parson (1949, 75), Homans (1966, 123) Allardt & Littunen (1972, 21–22)

ja käyttäytymisen tapoihin.²⁷ Määritelmän tavoite ja ideaali henkilö on se, joka noudattaa yhteisön normeja täydellisesti. Tällöin sosiaaliset normit eivät kuvaa toimintaa, vaan sitä miten toiminnan pitäisi ajatella tapahtuvan. Homans jatkaakin, että toiminta ja ajatus eivät aina vastaa toisiaan. Ajatus ei ole edes keskimääräisen toiminnan kuvaus.²⁸ Monesti ryhmissä jäsenet muistuttavat toisiaan enemmän sisäistämien normien, kuin normien mukaisen käyttäytymisen suhteen. Sosiaaliset normit saattavat elää käyttäytymisestä poikkeavaa elämää.²⁹ Esimerkiksi oletus siitä, että kadetit opintojen päättyessä juoksevat 12 minuutin juoksupäivästä yli 2600 metriä on Homansin määritelmän mukainen normi. Todellisuudessa parhaat juoksevat testissä yli 3500 metriä ja heikoimmat alle 2600 metriä. Kristiina Baumgartnerin (2006) tutkimus osoittaa kadettien keskimääräiset 12 minuutin kadettien juoksupäivästä tulokset, jotka vuonna 1995 olivat keskimäärin 2972 metriä ja vuonna 2000 keskimäärin 2817 metriä.³⁰

Pekka Sulkunen (1998) erottelee sosiaaliset normit virallisiin ja epävirallisiin. Viralliset normit ovat asetettuja jonkin valtaa käyttävän pakkovallan puolelta ja niiden rikkomisesta seuraa sanktio. Pakkovoimaa edustavat eri organisaatiot, ryhmät, tai niiden johtajien antamat kirjalliset tai suulliset määräykset ja ohjeet.³¹ Epäviralliset normit syntyvät normia noudattavasta ryhmästä. Virallinen ja epävirallinen normi saattavat olla vastakohtia merkityksestään toisilleen. Esimerkiksi virallinen normi saattaa ohjata ryhmän toiminta silloin kun normin asettanut pakkovoimalla on paikalla, epävirallinen normi pakkovallan ollessa poissa paikalta.³² Epäviralliset normit voidaan jakaa julkilausuttuihin tai julkilausumattomiin. Julkilausutut ovat ääneen sanottuja tai ylös kirjattuja, kun taas julkilausumattomat muodostuvat ryhmään tiedostamattomasti, eikä niitä kirjata ylös.³³

Sosiaalisten normien luokittelusta on useita teorioita. Erik Allardt ja Yrjö Littunen (1972) toteavat, että sosiaalinen normi on käyttäytymistä koskeva sääntö, joka tietyissä tilanteissa käskyy, kieltää, sallii tai suosii normin mukaista käyttäytymistä.³⁴ Käskynormi vaatii kaikkia rangaistuksen uhalla noudattamaan normia. Esimerkiksi sotilaskäskyasioita ovat sotilaallisten toimenpiteiden valmistelu ja toteuttaminen, asevelvollisten kouluttaminen sekä sotilaallisen joukon sisäisen hengen, kurin ja järjestyksen ylläpitäminen. Käskyt ovat normeina ehdottomia, eikä niistä neuvotella. Käsky vaatii yhtä tiettyä käytösmallia sekä rankaisee siitä poik-

²⁷ Homans (1968, 123)

²⁸ Homans (1966, 134–136)

²⁹ Homans (1966, 134–136)

³⁰ Baumgartner (2006, 56–57)

³¹ Sulkunen (1998, 80)

³² Sulkunen (1998, 80)

³³ Saarinen (2012, 15)

³⁴ Allardt & Littunen (1972, 21–22), Sulkunen (1998, 82–83)

keavia. Kieltonormit antavat enemmän vapautta kuin käskynormit. Kiellot eivät määrittele, miten pitää käyttäytyä, vaan rajoittavat tai poistavat yhden tai useamman vaihtoehdon. Lupanormit mahdollistavat toimintavapauden asioihin, jotka ovat aikaisemmin kiellettyjä. Käskyä, kieltoa ja lupaa valvotaan rangaistuksen uhalla. Eron edellisiin aiheuttavat ihannormit, joissa ei esiinny sanktioita. Ihannormia luodaan palkinnon avulla. Esimerkiksi erinomaisesti käyttäytyneet ja opintonsa suorittaneet kadetit saavat mahdollisuuden osallistua arvokkaimpiin juhliin. Hyvää käytöstä ei rangaista. Olli Harinen (2012) löytää sotilasorganisaatiossa näitä kakkia normien tyyppinä: käsky-, kielto-, lupa- ja ihannormeja.³⁵

Yksi teoria luokittelee sosiaaliset normit syvyyden mukaan. Syvyydellä tarkoitetaan yksilöstä yhteiskuntaan päin ymmärrettäviä sosiaalisten normien tasoja. Teorian kolme tasoa jakautuu yksilöön, ryhmään ja yhteiskuntaan. Sosiaalisten normien kolme päätyyppiä ovat:³⁶

1. moraalinormit (moral norms), jotka heijastelevat yhteiskunnan sosiaalisia arvoja ja asenteita.³⁷
2. ryhmänormit (group norms), jotka heijastavat tietyn ryhmän arvoja ja asenteita.
3. minä-lähtöiset normit (personal norms), jotka heijastavat yksilön omaatuntoa, asenteita, mielipiteitä ja arvoja.³⁸

Sosiaaliset normit

Talcott Parson (1949) ja Herbert Hart (1961) sanovat, että yhteisössä voimakkaimmin velvoittavia sosiaalisia normeja kutsutaan moraalinormeiksi.³⁹ Sosiaalisen paineen takia syntyvät normien ydin eli moraalinormit. Niillä vastataan kysymyksiin oikeasta ja väärästä ja poikkeavia kohtaa organisaatiossa voimakas yhteisön paine. Moraalinormeja pidetään itsestään selvyyksinä ja ne sisäistämällä yksilö liittyy yhteisöön.⁴⁰ Esimerkiksi liikunta on suomalaisen yhteiskunnan ja erityisesti puolustusvoimien moraalinormi. Puolustusvoimissa liikuntakasvatus ja liikunta liittyvät tiiviisti kaikkeen toimintaan. Kyse ei ole vain yksilötasoon vaikuttamisesta vaan kansanterveydellisestä näkökulmasta liikuntaan.

Paul Secord ja Carl Beckman (1964) sanovat, että moraalinormeja opetetaan ja ylläpidetään kaikille yhteisön jäsenille kasvatuksen avulla. Moraalinormit ovat yhteisöissä erittäin sitovia,

³⁵ Allardt & Littunen (1972, 21–22)

³⁶ Savela (2003, 26–27)

³⁷ Secord & Beckman (1964, 323)

³⁸ Allardt & Littunen (1972, 24)

³⁹ Parsons (1949, 336), Hart (1961, 83–85)

⁴⁰ Hart (1961, 83–85)

niiden noudattamista valvotaan sosiaalisen paineen avulla ja niiden muuttaminen on vaikeaa. Esimerkiksi Kadettikoulun perinteiden moraal säännöksiin siirtyminen seuraavalle vuosikurs-sille ei lopu käskystä, vaan perinteet pysyvät ja muuttuvat olosuhteiden mukaan. Moraalisään-töjen tarkoituksellinen hylkääminen aiheuttaa huomattavia muutoksia yhteisön jäsenten elä-mässä. Moraalinormille ominaista on myös ilmiö, jossa normia rikkonutta ei rangaista. Täl-löin yksilön on kyettävä osoittamaan, että rikkoi normia vastaan tahattomasti. Moraalinormis-ta poikkeaminen aiheuttaa ihmisessä häpeää ja syyllisyyttä.⁴¹ Esimerkiksi Maanpuolustuskor-keakoulun toimintaympäristössä liikkumattomuudesta ei rangaista ennen kuin 12 minuutin juoksutestin tulos paljastaa kadetin fyysisen kunnon vaaditun tason.

Saarinen (2012) kiteyttää sosiaalisten normien esiintyvän ryhmissä virallisina ja epävirallisina. Maanpuolustuskorkeakoululla ryhmä tarkoittaa normista riippuen kaikkia kadetteja, kadet-tikurssia, aselajia, joukkuetta, koriryhmää tai työryhmää. Ryhmät koosta riippumatta valvovat itse normejaan, koska ulkopuolisella ei ole tietoa ryhmän toimintatavoista. Ryhmän identiteetti muodostuu keskeisistä periaatteista ja käytösmalleista. Normit ja identiteetti helpottavat ryh-män selviytymistä sekä pitävät sitä koossa.⁴² Ryhmän toimintaa on tutkittu sosiologiassa laa-jasti. Kandidaatin tutkielmassa pääpaino ei ole ryhmänormien käsittelyssä. Tärkeää on tunnis-taa ryhmänormien mahdollinen yhteys liikuntakäyttäytymiseen. Ryhmänormit selittävät jäse-nen ihmiskuvaa, identiteettiä sekä käyttäytymistä.⁴³

Minä-lähtöiset normit tarkoittavat ryhmän jäsenenä olevan yksilön omasta ajattelusta syntyviä normeja. Sekhar Sripada ja Stich (2005) osoittavat artikkelissaan normien ja motivaation väli-sen yhteyden. Empiirisesti voidaan perustella, että normit ohjaavat usein yksilön toimintaa si-säisen motivaation avulla. Sisäisen motivaation kasvaminen on liikuntakäyttäytymisen tavoite, koska se lisää yksilön halua harjoitella omatoimisesti, urheilukokemukset ovat positiivisia ja psyykinen hyvinvointi on korkealla tasolla. Motivoituneena yksilö sitoutuu normiin ja te-kee valintoja, jotka tukevat tavoitteen toteutumista.⁴⁴ Sisäinen motivaatio on loistava ”energi-an lähde” voimistamaan kadetin halua kehittyä ja oppia uutta. Minä-lähtöiset normit ovat toi-mintaympäristön tulosta. Yksilön sisäistettyä ympäristön normiston hän muuttaa käytösmalli-aan sen mukaiseksi, hänestä tulee normin valvoja ja ryhtyy puuttumaan normin rikkojien toi-mintaa.⁴⁵

⁴¹ Hart (1961, 168–173)

⁴² Saarinen (2012, 17)

⁴³ Sekhar Sripada & Stich (2005, 8–10)

⁴⁴ Sekhar Sripada & Stich (2005, 8–10),

⁴⁵ Sekhar Sripada & Stich (2005, 8–10),

Oikeusnormit

Monimutkaiset yhteiskunnat vaativat toimiakseen lakeja. Sosiaaliset normit eivät riitä järjestyksen ylläpitämiseksi ja tarpeellisen ohjauksen osoittamiseksi ihmisille. Oikeussäännöt on valmisteltu tarkan prosessin mukaisesti, silti ne voivat olla ristiriidassa keskenään. Ristiriita pyritään poistamaan ensin tulkinnan avulla. Jos ongelma ratkeaa tulkinnalla, voidaan ajatella, että ristiriitaa ei varsinaisesti oikeusnormeissa ollutkaan. Jos ongelma ei ratkea, kyseessä on aito oikeusnormiristiriita. Keskenään kilpailevien normien välille on luotu säännöt, joilla vähennetään ilmeneviä ristiriitoja. Hierarkkisesti ylempitasoinen normi syrjäyttää alemmpitasoisen. Uudempi normi syrjäyttää aiemmin säädetyn. Erityisnormit syrjäyttävät yleisnormin. Uudempi yleisnormi ei syrjäytä aiempaa erityisnormia.⁴⁶

Ari Hirvosen (2011) mukaan oikeusnormilla tarkoitetaan useita asioita. Se tarkoittaa lakikie-
len ilmaisua, ilmaisun sisältöä tai ilmaisun ja sisällön yhdistelmää. Oikeusnormi on kielellisen ilmaisun eli oikeusnormilauseen yläpuolella olevalla oikeusjärjestyksen tasolla. Oikeusnormi on siis ajatus, jonka perusteella muodostetaan oikeusnormilause. Laki muodostuu oikeusnormilauseista. Esimerkiksi oikeusnormilause on: ”Ammattisotilaan tulee ylläpitää virkatehtäviensä edellyttämiä sotilaan perustaitoja ja kuntoa.” Oikeusnormeista puhuttaessa ei puhuta lakitekstistä vaan normeista sen takana. Oikeusnormien merkitykset ovat siten tulkinnan tasolla.⁴⁷

Valtiossa kulloinkin voimassa olevaa lainsäädäntökokonaisuutta kutsutaan valtion oikeusjärjestykseksi. Oikeusjärjestyksen tarkoituksena on ehkäistä ja ratkaista yhteiskunnassa vallitsevia ristiriitoja sekä turvata yhteiskuntarauhan säilyminen. Oikeusjärjestys asettaa velvollisuuksia ja oikeuksia sekä määrittelee miten tulee ja saa toimia. Se järjestää kansalaisten välisiä suhteita sekä kansalaisten ja julkisen vallan välisiä suhteita. Oikeusjärjestys järjestää viranomaisten toimivaltasuhteita ja viranomaismenettelyä. Oikeusjärjestys on normiohjattua ja oikeusnormien noudattamisen tehostamiseksi on asetettu sanktioita, joita viranomaiset valvo-
vat. Oikeusnormeja käytetään erilaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden ohjailuun.⁴⁸ Yksi yhteiskunnallinen tavoite, johon oikeudellisen sääntelyn avulla pyritään, on maanpuolustus.

⁴⁶ Hirvonen (2011, 40–41)

⁴⁷ Hirvonen (2011, 23–24)

⁴⁸ internet-lähde 2

3.2 Normien syntyminen ja vaikutus ryhmässä

Se miksi toiset käyttäytymismuodot muuttuvat normeiksi ja toiset eivät, ei ole lainkaan selvää.⁴⁹ Yleisesti normit syntyvät vastauksina ihmisten kanssakäymisestä seuraaviin tilanteisiin. Eeva Savela (2003) on listannut teorit normien syntyntavoista ja normeja synnyttävistä olosuhteista. Syntyvät luokitellaan viiteen kategoriaan: ihmisten vuorovaikutuksesta, ryhmätoiminnan kautta, olemassa olevan tavan, auktoriteetin tai moraalin kautta, opittuna ja oikeuden ennakkotapausten pohjalta.⁵⁰

Oikeusnormit syntyvät laiksi monivaiheisen prosessin kautta. Mikko Eklin (1983) tutki lain-syntyprosessia ja jakoi normin muotoutumisen neljään osaan. (1) Esitilanne; muodostuu toiminnosta, jotka liittyvät uuden oikeusnormin syntymiseen. Taustatilannetta voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisten normien kautta. Esitilanne muotoutuu esimerkiksi yhteiskunnallisen keskustelun tai asiantuntijoiden kautta. (2) Intellektuaalinen osa; koostuu lainsäädännön asiatilanteen selvittelystä. Selvitys sisältää tietojen keruun, päätösvaihtoehtojen etsimisen, päätösten seurausten ennustamisen ja seurausten arvioimisen. (3) Taktinen osa; muodostuu toiminnosta, jonka avulla eri tahot pyrkivät saamaan kollektiivisen ratkaisun päätöksen koskien normin muotoa. (4) Tekninen osa; uusi oikeusnormi saa toteuttamista varten tarpeellisen ulkoisen muotonsa.⁵¹ Lopulliseksi laiksi oikeusnormi muotoutuu monivaiheisen byrokraattisen prosessin kautta. Oikeusnormi eroaa merkittävästi sosiaalisesta normista, kun puhutaan sen vaikutuksesta ryhmään. Laki on kaikille sama. Laki on organisaation toiminnan kehys ja osoittaa rajoitukset, jossa saa vapaasti toimia. Sosiaaliset normit sen sijaan rakentuvat yksilön omasta maailmankuvasta.

Kari Takamaa (2006) kirjoittaa, että sosiaaliset normit eivät synny byrokraattisen prosessin kautta. Ne eivät myöskään ole syntyneet tyhjiöstä, vaan niiden kehittyminen on ollut pitkä dynaaminen prosessi. Esimerkiksi Puolustusvoimissa organisaatiot, ohjesäännöt sekä yleiset toimintatavat muuttuvat koko ajan. Muutoksessa syntyy sosiaalisia normeja, joihin ympäristö vaikuttaa merkittävästi. Esimerkiksi sotilaskulttuurilla ja perinteillä on suuri merkitys kadetin normistoon Maanpuolustuskorkeakoulussa. Ennen kuin sosiaalinen normi on saanut virallisen muotonsa, ovat ne olleet epävirallisia ohjeita ja menetelmiä hyväksi todetuista tavoista. Osa säännöistä on saatettu kirjalliseen muotoon, jolloin ne saavat virallisemman aseman yhteisön

⁴⁹ Savela (2003, 29)

⁵⁰ Savela (2003, 29–31), LIITE 4

⁵¹ Eklin (1983, 217–223)

hyväksyminä sääntöinä.⁵² Sääntöjä syntyy myös ryhmätoiminnan seurauksena. Ryhmien kehitysvaiheiden mukaan hyvin toimivaan ryhmään syntyy normeja.⁵³ Eräänlaisena ryhmäsääntöjen esimerkkinä Kadettikoulussa voidaan pitää jokaiselle kadetille opiskelujen alussa jaettava ”Kadetin opas”, jossa on tarkat ohjeet käyttäytymisestä ja opintojen aikaisista etuuksista, oikeuksista ja velvollisuuksista.

Sosiaalisen normin syntyminen jälkeen sen olemassaolon voi havaita ryhmän jäsenten käyttäytymisen säännönmukaisuutena.⁵⁴ Ne välittyvät ryhmän uusille jäsenille suoraan käskynä tai epäsuorasti kommunikaatiosta.⁵⁵ Sosialisatioksi kutsutaan sitä, kun yksilö omaksuu yhteisössä vallitsevat toimitavat osaksi omaa käyttäytymistään ja persoonallisuuttaan. Sosialisatio auttaa yksilöä sopeutumaan fyysiseen ja sosiokulttuuriseen ympäristöön.⁵⁶ Hyvä kommunikaatio mahdollistaa normien tehokkaan siirtämisen ryhmän jäseneltä toiselle.

Merton (1968) toteaa yhteisön johtajilla olevan vaikutusmahdollisuuksia sosiaalisiin normeihin ryhmissä, siksi johtajilla on oltava yhteisön parhaat tiedot vallitsevista normeista ja eniten motivaatiota normien etsimiseen. Jos johtajan kosketus alaisiin jää vähäiseksi, ryhmän normit voivat muuttua johtajan tietämättä, jolloin johtaja yleensä menettää vaikutusvaltaa ryhmäänsä nähden.⁵⁷

Johtaja voi vaikuttaa ryhmän toimintaa normeilla. Normeilla voi rajoittaa tapahtumien mahdollista kulkua vähentämällä käytettävissä olevia vaihtoehtoja tai huonot vaihtoehdot voidaan muuttaa vähemmän houkutteleviksi.⁵⁸ Normeja luomalla johtajan tulee pyrkiä lisäämään ryhmien sisäistä koheesiota, solidaarisuutta ja turvallisuutta, jotka parantavat ryhmän tehokkuutta. Erittäin kiinteässä ryhmässä, jossa ryhmän sisäinen kommunikaatio toimii hyvin, yhteisymmärrys saavutetaan nopeammin kuin hajanaisissa ryhmissä. Ryhmän koko vaikuttaa johtamiseen; mitä suurempi ryhmä, sitä suurempi merkitys normeilla sen toiminnalle ristiriitaisuuksien välttämiseksi.⁵⁹

Kadettien noudattamien normien kokonaisuus liikuntakäyttäytymisen osalta voidaan kuvata kadetin toimintaympäristöä tutkimalla. Yksittäiset normit muodostavat yhdessä normijärjes-

⁵² Takamaa (2006, 171)

⁵³ Harinen (2012, 25)

⁵⁴ Thibaut & Kelley (1986, 128)

⁵⁵ Secord & Backman (1964, 330)

⁵⁶ Parson (1967, 205–211)

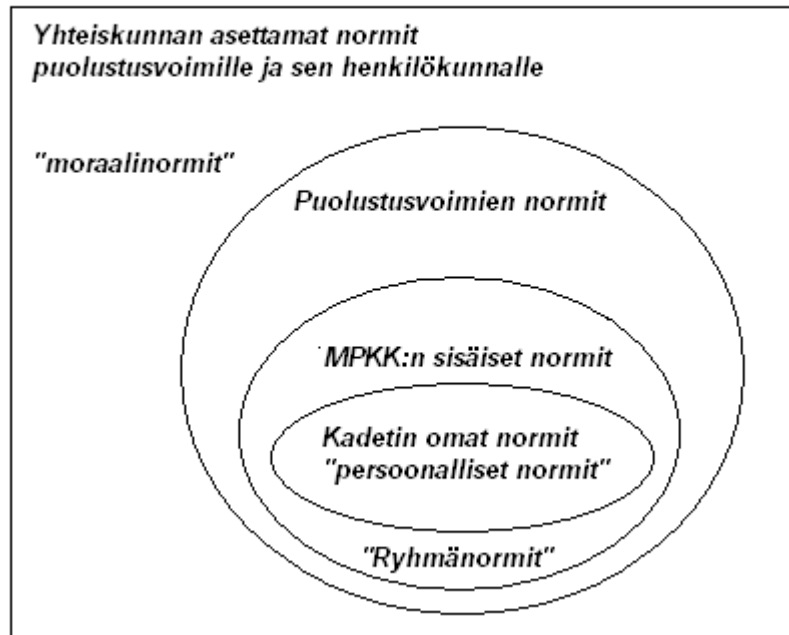
⁵⁷ Merton (1968, 395–409)

⁵⁸ Ullman-Margalit (1977, 187–189)

⁵⁹ Thibaut & Kelley (1986, 126–146)

telmiä eli normistoja.⁶⁰ Maanpuolustuskorkeakoulun normiston voi kuvata mallilla, joka perustuu Savelan (2003) malliin yksittäisen apteekin normistosta.⁶¹ (KUVA 1) Keskellä on yksin kadetti, jolla on sisäinen minä, omatunto ja moraali. Kadetin toimintaa vaikuttaa Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristön viralliset ja epäviralliset normit. Samalla kadetti on osa ryhmää, joka on osa Puolustusvoimia ja osa yhteiskuntaa. Kadetin normisto kuvaa sitä kokonaisuutta, jonka perusteella voidaan määrittellä liikuntakäyttäytymiseen vaikuttava normisto. Seuraavassa alaluvussa esitellään kukin taso tarkemmin.

Oikeussäännöt määrittävät liikkumavaran, joka muilla normeilla on.

KUVA 1 Kadetin normisto

3.3 Liikuntakäyttäytymiseen vaikuttava kadetin normisto

Koko yhteiskunnan keskeisimpiä sääntöjä ovat yhteiskunnassa asetetut oikeussäännöt. Oikeussäännöt ovat valtiokohtaisia määräyksiä siitä, miten yksilön tulee toimia eri tilanteissa. Oikeussäännöille on keskeistä, että ne koskevat kaikkia valtion alueella toimivia henkilöitä.⁶² Suomalaisesta yhteiskunnasta kumpuaa normeja liikunnan lisäämiseksi.⁶³ Yhteisen hyvinvoinnin ja liikunnan vastuunkantajina ovat valtio ja kunnat.

⁶⁰ Allardt & Littunen (1972, 24)

⁶¹ Savela (2003, 33)

⁶² Takamaa (2006, 171)

⁶³ Liikuntalaki 1054/1998, Liikunta-asetus 1055/1998, Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 635/1998, Asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 806/1998, Kuntalaki 365/1995 §1, Perustuslaki 731/1999 § 16

Pääesikunnan henkilöstöosaston liikunta-ala johtaa Puolustusvoimien liikuntakasvatusta ja siihen liittyvää koulutusta. Puolustusvoimien liikuntatoiminnan normipohja perustuu lakiin ja asetuksiin. Kaikella toiminnalla toteutetaan Puolustusvoimien lakisääteisiä tehtäviä. Henkilöstöosaston liikunta-ala johtaa ja ylläpitää hallinnollisten normien, ohjeiden ja käsikirjojen koelmaa. Resurssien jakaminen kuuluu myös liikunta-alalle. Lisäksi Pääesikunta valmistele Maanpuolustuskorkeakoulun fyysisen toimintakyvyn ja liikuntatoiminnan suorituskykyvaatimukset ja tehtävät.⁶⁴

Maanpuolustuskorkeakoulu (MPKK) johtaa liikunnallista toimintaa pääesikunnan antamien tehtävien, resurssien ja määräysten perusteella. MPKK:n toimintaa johtaa rehtori, jonka alaisuudessa liikuntatieteenalan tutkimuksesta ja opetuksesta vastaa Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Opiskelijan liikuntakäyttäytymistä ohjaava toimija on Fyysisen kasvatuksen ryhmä. Ryhmän tavoite on mielekkäällä ja monipuolisella kasvatuksella luoda fyysisesti ja henkisesti toimintakykyisiä, aktiivisesti liikuntaa harrastavia johtajia sodan-, kriisin- ja rauhanajan tarpeisiin.⁶⁵

Yhteiskunnan asettamat normit puolustusvoimille ja sen henkilökunnalle

Yhteiskunnan asettamat normit puolustusvoimille näyttäytyvät normihierarkian mukaisesti perustuslakeina, lakeina sekä valtioneuvoston, presidentin tai ministeriön asetuksina. Suomalaiset sotilaat noudattavat myös kaikissa toimissaan sodan oikeussääntöjä, jotka perustuvat sosiaaliseen normistoon. Virallisen oikeusnormiston ja sosiaalisen normiston ulkopuolelle jäävät yhteiskunnan epäviralliset normit. Esimerkiksi normi tappamisesta, joka yleisesti on rangaistavaa, muuttuu sotatilanteessa hyväksytyksi yhteiskunnassa.

Puolustusvoimien toiminnan kulmakivi on laki puolustusvoimista. 4§ 43:

”Ammattisotilaan tulee ylläpitää virkatehtäviensä edellyttämiä sotilaan perustaitoja ja kuntoa. Eri virkatehtävien edellyttämien sotilaan perustaitojen sekä kunnan tasosta ja kuntotestien järjestämisestä voidaan säätää puolustusministeriön asetuksella.”

⁶⁴ HH47 (2011, 3–4)

⁶⁵ Kokko (2011)

Pykälä luo kadetille lakiin kirjoitetun velvollisuuden ylläpitää sotilaan perustaitoja ja fyysistä kuntoa. Puolustusministeriön asetus (1253/2007) antaa tehtäväksi kehittää ja ylläpitää henkilöstön ammattitaitoa, fyysistä kuntoa sekä työhyvinvointia.⁶⁶

Lasse Torpon (2009) toteaa, että ammattisotilaan perustaitojen ja kunnon ylläpitämisen perustana ovat kriisi- ja sodanajan valmiudet. Hän jatkaa, että ammattisotilaiden tulisi täyttää sodanajan kuntovaatimukset jatkuvasti.⁶⁷ Liikunta vaatimusten yleisen näkemyksen taustalla on Henkilöstöosaston liikunta-ala, joka määrää liikuntakasvatuksen ja fyysisen koulutuksen tavoitteeksi tuottaa toimintakykyisiä sotilaita puolustusvoimien kriisi- ja sodanajan joukkoihin. Joukkojen on kyettävä säilyttämään toimintakykynsä vähintään kahden viikon mittaisen jatkuvan taistelusketun ajan, sekä sen lisäksi taistelijoiden on pystyttävä vielä keskittämään kaikki voimavaransa 3-4 vuorokauden kiivaisiin taisteluihin.⁶⁸

Yhteiskunnan asettamat normit puolustusvoimille -taso on kadetin normiston kehyksessä kokonaisuus, jossa voimakkaasti velvoittavat oikeusnormit ja suomalaisen yhteiskunnan sosiaaliset normit luovat toimintaympäristöön eräänlaiset kehykset. Normihierarkiassa oikeuspositiivismin perusteella alempiasteiset oikeusnormit saavat perusteensa ylempiasteisista normeista. Yhteiset moraalinnormit luovat pohjan muille alempitaisoisille sosiaalisille normeille.

Puolustusvoimien normit

Kadetin normiston seuraava taso on nimeltään Puolustusvoimien normit. Tämä taso jakaantuu oikeusnormien ja sosiaalisten normien muodostamiin erillisiin ja päällekkäisiin kehyksiin. Hallinnolliset normiasiakirjat ovat tämän tason oikeusnormeja. Niitä ovat kaikki puolustusministeriön sekä pääesikunnan asetukset ja hallinnolliset määräykset, käskyt ja ohjeet. Hallinnolliset normiasiakirjat koskevat jokaista virkamiestä ja niiden tarkoitus on ohjata koko liikunta-alaa. Liikuntanormisto on yksi osa-alue koko Puolustusvoimien normistossa, jolla pyritään luomaan sodanajan suorituskyky. Fyysisen toimintakyvyn rajat sekä miten rajoja valvotaan, määrätään viidellä hallinnollisella normilla:

- Fyysisen toimintakyvyn perusteet. PEHENKO (HH47/14.2.2011)
- Asevelvollisten fyysinen koulutus PEHENKO (HI 323/4.10.2012)

⁶⁶ PLM asetus N:o 1253 4:14§

⁶⁷ Torpo (2009, 7)

⁶⁸ HH47 (2012, 4)

- Palkatun henkilöstön kenttäkelpoisuus ja fyysinen työkyky perusteet PEHENKO (HG405/14.2.2011)
- Puolustusvoimien valmennus- ja kilpailutoiminta määräys PEHENKOS (HE60/30.1.2008)
- Varusmieskoulutus urheilukoulussa (HG1543/8.12.2010)

Hallinnollisten normiasiakirjojen ohella sotilaskäskyt ja -ohjeet ovat voimakkaasti velvoittavia. Esimerkiksi liikunta-alan yhtenäistämiseksi jokaisesta urheilukilpailusta, liikuntaleiristä tai -tapahtumasta kirjataan sotilaskäsky, joka määrää miten toiminta toteutetaan. Käskyt ovat erityisnormeja, jotka tarkentavat yleistä normia. Esimerkki vahvasti velvoittavasta ohjeesta on Yleinen palvelusohjesääntö 2009, joka perustuu lainsäädännön velvoitteille sekä näitä täydentäville määräyksille.

Sosiaaliset normit ilmenevät Puolustusvoimien normien -tasolla virallisessa muodossa. Liikuntatoiminta yhdessä muun toiminnan kanssa perustuu ylempitasoisiin normeihin. Normisto kokonaisuudessaan ilmenee Puolustusvoimien liikuntastrategiana. Strategiatyötä ovat ohjanneet valtioneuvoston terveys- ja liikuntapolitiittiset linjaukset sekä viimeisimmät terveyttä, liikuntaa ja urheilua koskevat strategiat ja mietinnöt.

Virallisia sosiaalisia normeja ovat käsikirjat ja oppaat. Ne eivät sisällä velvoittavia normeja vaan toimintaa ohjaavia ohjeita. Esimerkiksi Puolustusvoimien kilpailutoimintaa ja liikuntakoulutusta yhtenäistäviä oppaita ja ohjeita ovat:

- Puolustusvoimien kuntotestaajan käsikirja (HG281/25.3.2011)
- Sotilaiden suomenmestaruuskilpailujen säännöt käsikirja 1, 2, 3, ja 4.
- Liikuntakoulutuksen käsikirja 1, 2, 3 ja 4.
- Sotilaan käsikirja
- Kouluttajan opas 2007

Maanpuolustuskorkeakoulun sisäiset normit

Maanpuolustuskorkeakoulun sisäiset normit – taso on ylempitasoisten normien toteuttamista käytännössä. Oikeusnormien näkökulmasta Maanpuolustuskorkeakoulu antaa sotilaskäskyjä, kieltoja ja lupia hallinnollisessa asiakirjamuodossa. Sotilaskäskyt voivat olla myös suullisia. Lisäksi puolustushaara- ja aselajikouluilla on oikeus ohjata liikuntatoimintaa samoilla virallisilla menetelmillä. Esimerkiksi Kadettikoulu antaa sotilaskäskyjä osallistumisesta urheiluta-

pahtumiin. Viikko-ohjelmat ovat hallinnollisia asiakirjoja, joissa voidaan varata aikaa tietynlaiseen liikunnalliseen toimintaan.

Weberin (1978) mukaan sosiaaliset normit vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen enemmän kirjoittamattomina ja epävirallisina kuin kirjoitettuina. Mitä tärkeämpi sosiaalinen normi on ryhmälle, sitä todennäköisemmin se puuttuu jäsenen toimintaan, joka ei noudata normin mukaista käyttäytymistä.⁶⁹ Esimerkiksi fyysisen kunnon normit eivät ole kaikille kadeteille yhtä merkitseviä. Ilman ryhmän hyväksymää syytä Salpamarssin ja hiihtomarssin keskeyttäjä saa osakseen muun ryhmän jäsenten halveksunnan.

Maanpuolustuskoulun sisäisten normien -tasolla ryhmien johtajilla on oltava muita paremmat tiedot yhteisön normeista. Tällä tasolla johtajien on helpompi vaikuttaa ryhmän jäsenten käyttäytymiseen. Esimerkiksi Kadettikoulussa opettajat ovat malleja upseereista. Opettajien suhtautuminen liikuntaan vaikuttaa myös kadettien liikuntakäyttäytymiseen. Mikko Saarelainen (2009) toteaa, että liikuntaa vahvistavia tekijöitä ovat vertaiset, kadettiesimiehet kuin opettajatkin. Esimerkillisyys korostuu kadettien opetuksessa varsinkin ensimmäisen syksyn opinnoissa.⁷⁰ Pelkkä esimerkillä johtamien ei riitä. Tärkeää on myös huomata, miten ryhmien jäsenet noudattavat normeja. Johtaja voi toimia esikuvana ja saada alaiset noudattamaan normeja, mutta se ei aina vaikuta kaikkien ryhmän jäsenten toimintaan.⁷¹

Kadetin sisäiset normit

Oikeusnormit ja sosiaaliset normit toimivat kadeteille eritavoin motivaation lähteenä. Normit ohjaavat yksilön toimintaa sisäisen motivaation avulla. Sisäinen motivaatio ohjatessa kadetin toimintaa normia valvovan auktoriteetin ei tarvitse ohjata ja valvoa normin toteutumista.⁷² Mikko Saarelainen (2009) korostaa, että motivaatiota pidetään merkittävimpänä ihmisen käyttäytymiseen vaikuttavana tekijänä. Parasta on, että motivaatioon voidaan vaikuttaa. Motivaatio voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen. Ulkoinen motivaatio tarkoittaa sitä, että kadetti harastaa liikuntaan vain saavuttaakseen ulkopuolelta käsketyt tavoitteet. Maanpuolustuskorkeakoululla 12-minuutin juoksupuolimarssissa se tarkoittaa vähintään 2600m tulosta. Sisäinen motivaatio kumpuaa kadetista itsestään ilman ulkopuolelta tulevia tavoitteita.⁷³ ja se säilyy myös

⁶⁹ Weber (1978, 319–320)

⁷⁰ Saarelainen (2009, 33–34)

⁷¹ Thibaut & Kelley (1986, 244–245)

⁷² Sekhar Sripada Stich (2005, 8–10)

⁷³ Saarelainen (2009, 34)

omatoimisessa harjoittelussa. Kadetit ovat valmiita tekemään valintoja, jotka tukevat tavoitteiden toteutumista.⁷⁴

Normien noudattamiseen liittyy motivaation ja moraalisen veloitteen lisäksi kognitiivisia tekijöitä. Jotta normi muuttuu motivaatioksi, ihmisen on pystyttävä ymmärtämään normin ja sen noudattamisen seuraukset. Ymmärrys siitä, miksi Puolustusvoimien henkilökunnalle on asetettu fyysisen kunnan vaatimukset synnyttää motivaatiota täyttää ne. Kaikki eivät kykene noudattamaan niitä, vaikka jokainen kadetti tietää fyysisen kunnan rajat. Talcott Parson (1949) toteaa, että syy saattaa olla se, että kadetti on kyvytön ymmärtämään normien vaatimuksia. Normien ymmärtämiseen liittyvät myös muut yksilölliset tekijät, kuten asenne ja arvot normia kohtaan.⁷⁵ Lähtökohtaisesti kadeteilla on hyvä asenne liikuntaa kohtaan.

Epäviralliset normit

Viralliset normit ovat maanpuolustuskorkeakoulun tai sen alayksiköiden johdon tai esimiesten taholta annettuja, suullisia tai kirjallisia määräyksiä ja ohjeita, joihin liittyy sanktioita. Epäviralliset normit ovat saman organisaation alaryhmien omia ja epävirallisia käyttäytymissääntöjä, joihin liittyy myös sanktiot. Epäviralliset normit eivät ole tämän tutkimuksen kannalta merkittäviä, mutta niiden merkitys pitää ottaa huomioon keskusteltaessa normien vaikutuksesta liikuntakäyttäytymiseen. Pelkästään kadettikurssin sisällä on useita pienryhmiä, joiden määrittäminen on vaikeaa ja kadetti voi kuulua useaan eri ryhmään. Maanpuolustuskorkeakoululla pienryhmä ovat: joukkue, koti-, työ-, juoksu- ja lomakyytiryhmät, kurssin urheilujoukkueet, olutkellariryhmät, ohjaajat, merimiehet, kadettiesimiesryhmät, perinnehenkilöstö ja kadettitoverikunta. Pelkästään yksi kadettikurssi jakautuu useisiin pienryhmiin, joilla on omat toimintatavat ja tavoitteet.

⁷⁴ Saarinen (2012, 24)

⁷⁵ Parson (1949, 387–388)

4 KADETTIEN LIKUNTAKÄYTTÄYTYMINEN

Liikuntakäyttäytyminen muodostuu sanoista liikunta ja käytös. Liikuntakäyttäytyminen on omaksuttu tai opittu tapa, joka ilmenee liikuntakykyisyytenä tai liikunnallisuutena erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Liikunnan määrään ja laatuun sekä liikunta-aktiivisuuteen vaikuttavat monet eri tekijät, kuten koulu, työ, vapaa-ajan olosuhteet, opettajat, esimiehet, suorituspaikkojen sijainti, kulkuyhteydet, käytettävissä olevat liikuntavälineet ja sosiaaliset suhteet.⁷⁶ Kadettien päätös liikkumisen tai liikkumattomuuden välillä ovat usein tietoisia ja harkittuja. Liikuntakäyttäytymisen tutkimus perustuu teorioihin, jotka käsittelevät yksilön käyttäytymistä.⁷⁷

Liikuntakäyttäytyminen on yksi monitahoinen ihmisen käyttäytymismalli. Niin kuin yllä olevassa määritelmästä voi päätellä, käyttäytymismallit nähdään kulttuurisidonnaisina. Liikuntakäyttäytymisen PRECEDE-malli jaottelee liikuntaan vaikuttavia tekijöitä. Tekijät voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan altistaviin tekijöihin, mahdollistaviin tekijöihin ja vahvistaviin tekijöihin. Mikko Saarelainen (2009) on soveltanut mallia tutkimuksessaan. Hän on perehtynyt kadettien liikuntakäyttäytymiseen ja siihen mikä kadetteja liikuttaa Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristössä. Saarelainen toteaa liikuntakäyttäytymisen olevan käyttäytymismallina yläkäsite kaikelle ihmisen fyysiselle toiminnalle. Puhuttaessa liikuntakäyttäytymisestä sen voi liittää fyysiseen ja liikunnalliseen aktiivisuuteen. Tiedetään hyvin, että fyysinen aktiivisuus parantaa fyysistä toimintakykyä. Liikunnallisesti aktiivinen ja hyvän liikuntakäytöksen omaava kadetti on lähtökohtaisesti hyvässä fyysisessä kunnossa.⁷⁸

Mikko Saarelaisen (2009) sanoo, että Maanpuolustuskorkeakoululla valtaosalla opiskelijoista liikuntakäyttäytyminen on hyvällä tasolla.⁷⁹ Fyysinen kunnan tai liikuntakäyttäytymisen riittämättömällä tasolla olevien kadettien tulisi muuttaa pysyvästi käyttäytymistään, koska hyvä fyysinen kunto ei varastoidu pitkäaikaisesti.⁸⁰ Jarmo Toiskallion (1998) määritelmä sotilaskouluttajien kasvatuksesta olettaa upseerin liikuntakäyttämisen olevan osa kasvatusta ja jatkuvaa fyysisen kunnan kehittämistä.⁸¹

⁷⁶ Kyröläinen (2003,16), Vuori (2005, 650–651)

⁷⁷ Saarelainen (2008, 18)

⁷⁸ Saarelainen (2009, 13–23)

⁷⁹ Saarelainen (2009, 30)

⁸⁰ Pihlajainen (2010, 1–2)

⁸¹ Toiskallio (1998, 25–28)

Ilkka Vuori (2005) toteaa, että pysyvän liikunta-aktiivisuuden lisäämiseksi on yksilön tunnettava liikuntakäyttäjymisen lainalaisuudet ja osattava soveltaa niitä erilaisissa tilanteissa.⁸² Vuoren vaatimus tarkoittaa, että kadetin tulee kehittää ja omaksua järjestelmällisesti liikuntakäyttäjymisen eri teorioita ja malleja niiden muuttamiseksi omassa toiminnassa. Kadettikoulun toimintaympäristössä teorioiden opetus toteutuu kadeteille pakollisina perusopintoina. Jokainen suorittaa opintojakson ”Fyysisen toimintakyvyn perusopinnot” (5 op). Teorioiden ja mallien käyttäminen liikuntakäyttäjymisen muuttamiseksi toteutuu jokaisen kadetin kohdalla omien oivallusten kautta. Teorioita ja malleja opitaan runsaasti myös Fyysisen kasvatuksen ryhmän järjestämällä tietoiskuilla ja kadettien keskinäisessä kanssakäymisessä opiskelujen aikana. Kadetin on tunnettava liikuntakäyttäjymisen lainalaisuudet fyysisen kunnon jatkuvan kehittymisen ylläpitämiseksi.⁸³

4.1 Kadetti ja liikuntakäyttäjyminen

Kadettien liikuntakäyttäjymistä on tutkittu Maanpuolustuskorkeakoululla osana muuta Puolustusvoimien liikuntatieteellistä tutkimusta. Liikuntatieteen tutkimukset ovat sisältäneet upseerikoulutuksen fyysiseen toteutukseen ja kehittämiseen liittyviä tuloksia. Tutkimuksien⁸⁴ mukaan liikuntakasvatuksen tuntimäärää tulisi jatkossa lisätä. Kilpasuoritukset osana opintoja koettiin huonoiksi tavaksi liikkua. Fyysisen kunnon testaaminen sen sijaan koettiin kadettien mielestä hyödylliseksi. Suurena ongelmana, kadettien mielestä, on aina ollut liikuntakoulutuksen epäsäännöllisyys opintojen aikana. Tämän seurauksena fyysisen kunnon kehittäminen ja säilyttäminen pohjautuu lähes kokonaan vapaa-ajalla tapahtuvaan omaehtoiseen liikkumiseen. Liikunnan teoriaopetus kuten kuormitusfysiologiset, ravintofysiologiset ja biomekaaniset oppitunnit ovat liian syvällisiä. Tärkeämmäksi koetaan tämän hetken tarpeet ja oman kunnon kehittäminen. Kadettien omaa harrastuneisuutta pitää hyödyntää liikuntakasvatuksessa mahdollisimman pitkäjänteisesti. Kaikkein tärkeimpänä koetaan liikuntamyönteisyys ja positiivinen asenne liikuntaharjoituksissa. Laadukkaasti ohjattuja liikuntatunteja halutaan osaksi viikko-ohjelmia, mutta opintojen väliin sijoitetuilla liikuntatuokioilla liikuntalajin pitäisi olla tuttu ja mieleinen. Mieluiten taukoliikunta on sellaista, joka mahdollistaa palautumisen ja virkistymisen pitkän akateemisen luentopäivän välissä.⁸⁵

⁸² Vuori (2005, 648)

⁸³ Saarelainen (2009, 13)

⁸⁴ Friberg S.(1996), Hartikainen T.(1999), Kelo J.(1998), Ohrankämmen O.(1995), Sihvonen T.(1995) ja Tuupanen K.(1995) Tutkimukset ovat osa Kalle Kulmalan esiupseerikurssin tutkielmaa: Maanpuolustuskorkeakoulussa vuosina 1994–1999 laadittujen fyysisen suorituskyvyn opinnäytetöiden analyysi. (2012)

⁸⁵ Kulmala (2012, 20–25)

Jussi Syrjälä (2007) on tutkimustuloksissaan todennut, että melkein kaikki (96 %) ⁸⁶ kadeteista kokee kuntonsa olevan riittävällä tasolla työtehtäviin nähden. Lähes jokainen (90 %) valmistuva kadetti suhtautuu liikuntaan myönteisesti ja näkee urheilun ystävänä. Opiskelujen aikana liikuntakäyttäytyminen on riittävää rauhanajan kouluttajille nykyisessä muodossaan. Sama tutkimus osoittaa, että vaikka 62 % on sitä mieltä, että upseerin pitäisi juosta vähintään 2800 metriä 12-minuutin juokсутestissä, vain 46 % kadeteista valmistuessaan saavuttaa kyseisen tuloksen. Sama ristiriita toistuu lihaskuntotestin tuloksissa. ⁸⁷ Parempi kuin 2800 metrin tulos 12-minuutin juokсутestissä ja parempi kuin 17 pistettä lihaskuntotestissä on epävirallinen normi sotatieteiden kandidaattien toimintaympäristössä ⁸⁸, vaikka siihen ei rauhanaikana ole tarvetta päästä. ⁸⁹ Saarelainen (2009) sanoo Kadettikouluun päässeistä noin puolet liikkuvat terveytensä kannalta riittämättömästi. ⁹⁰ Suorituskykyvaatimukset huomioon ottaen riittävästi liikkuvia on reilusti vähemmän. Joka vuosi opinnot aloittavien joukossa on yksilöitä, joiden liikuntakäyttäytymiseen tulee puuttua. ⁹¹

Kadettien koulutus toteutetaan hyväksytyjen opetussuunnitelmien mukaan. Vuonna 2006 kadettien liikuntaa lisättiin viikko-ohjelmiin kaksi viikkotuntia. Kahden tunnin viikkoliikunta ja ensimmäisen syksyn aamuliikunta olivat kaikille pakollisia. Parhaimmillaan kadeteille voitiin antaa neljä viikoittaista, ohjattua harjoituskertaa. ⁹² Vuonna 2011 keväällä viikkoliikuntakäytäntö vaihteli opintojaksoittain Kadettikoululla. Syksyn aamuliikunta oli poistunut ja ohjattu liikunta ei kuulunut kadettien viikko-ohjelmiin pois lukien kurssi ”Fyysisen toimintakyvyn perusopinnot” (5op). Maasotakoululla ohjatut viikkoliikunnat sisältyvät viikko-ohjelmissa.

Tärkein syy harrastaa liikuntaa kadettien toimintaympäristössä on nostaa fyysistä kuntoa. Liikunnallisesti passiivisilla henkilöillä fyysisen kunnan kohottamisen lisäksi tärkeimpinä syinä ovat terveyden edistäminen ja virkistäytyminen. Liikunnallisesti aktiivisilla liikkumisen syyt ovat elämän laadun parantaminen, terveydelliset syyt, kilpaileminen ja virkistäytyminen tiiviin opiskelun ohessa. ⁹³ Jussi Syrjälän (2007) mukaan Kadettikoulun toimintaympäristössä liikuntaa harrastetaan 2-5 kertaa viikossa. ⁹⁴ Yleisimpinä lajeina opintojen aikana ovat juokseminen ja kuntosalilla käynti. Kadetit säilyttävät päälajinsa tärkeimpänä liikuntamuotona ja

⁸⁶ Syrjälä (2007, 47)

⁸⁷ Syrjälä (2007, 49)

⁸⁸ Saarelainen (2008, 25), HH47 (2011, 5)

⁸⁹ Syrjälä (2007, 49–51)

⁹⁰ Saarelainen (2008, 20), Pihlajainen (2010, 49)

⁹¹ Saarelainen (2008, 20–21)

⁹² Saarelainen (2008, 21)

⁹³ Pihlajainen (2010, 33)

⁹⁴ Syrjälä (2007, 54) 43 % harrastaa 4–5 kertaa viikossa, 30 % 2–3 kertaa viikossa.

harrastavat samalla tavalla lajeja, kuin ennen kouluun hakeutumista.⁹⁵ Liikuntakäyttätyminen kuitenkin monipuolistuu opiskelujen aikana, koska uusien lajien kokeilu mahdollistuu. Lähtökohtaisesti opiskelijoille kaikki liikunta on ilmaista. Monelle opiskeluaikana joukkuelajit ovat helppo keino motivoitua liikkumaan ja kokea joukkueurheilun henki.

Jussi Syrjälä (2007) jatkaa, että fyysisen kunnon kohottaminen on tutkimuksien mukaan kadettien yleisin syy harrastaa liikuntaa. Pääosin sotatieteiden kandidaatti suhtautuu liikuntaan myönteisesti. Puolustusvoimat työpaikkana koetaan hyvänä mahdollisuutena pitää fyysisestä kunnosta huolta. Upseerin työtehtävät ymmärretään fyysisesti aktiivisina, joka mahdollistaa liikunnan myös työaikana. Fyysisesti aktiivisen elämäntavan vaikutukset näkyvät fyysisessä kunnossa, mutta silti yli puolet kohdejoukosta jäivät 2800 metrin rajan alle juoksutestissä.⁹⁶ Kadeteilla on halu kehittää kuntoaan vaikka se ei syystä tai toisesta toteudu. Syyt tehottomuuteen löytyvät liikuntakäyttätymisen altistavista, mahdollistavista ja haittaavista tekijöistä.

Kai Pihlajaisen (2009) tutkimuksen mukaan liikunnan harrastamisen esteiksi Puolustusvoimien henkilöstö toteaa viitseliäisyyden 35%, aikapulan 26% ja väsymyksen 18%.⁹⁷ Jani Vaaran (2009) tutkimuksessa reserviläisten osalta vastaavaan kysymykseen syiksi ilmoitettiin aikapula 30%, väsymys 30% ja laiskuus 19%.⁹⁸ Kadettikoulun toimintaympäristössä esteitä liikunnan harrastamiseksi ei ole tutkittu. Valmistuttuaan nuoret upseerit ovat osa puolustusvoimien henkilöstöä ja ennen kouluun hakeutumista osa reserviä, joten liikkumattomuuden syyt ovat hyvin samanlaiset myös Kadettikoulun toimintaympäristössä.

4.2 Fyysisen kunnon vaatimukset

Puolustusvoimien työyhteisössä arvostetaan terveyttä sekä hyvinvointia edistävää ja liikunnallista elämäntapaa.⁹⁹ Fyysinen kunto voidaan liittää kiinteäksi osaksi kenttäkelpoisuutta ja työkykyä. Kenttäkelpoisuutta seurataan testeillä, joiden tarkoituksena on edistää ja seurata Puolustusvoimien henkilöstön fyysistä toimintakykyä, sekä terveys- ja liikuntakäyttätymistä. Fyysisen työkykyisyyden tavoitteena voidaan pitää tasoa, jolla työntekijälle jää työpäivän jälkeen riittävästi toimintakykyreserviä nauttia vapaa-ajasta.¹⁰⁰

⁹⁵ Syrjälä (2007, 55)

⁹⁶ Syrjälä (2007, 60–61)

⁹⁷ Pihlajainen (2010, 34)

⁹⁸ Vaara (2009, 17)

⁹⁹ HH47 (2012,6)

¹⁰⁰ HH47 (2012, 8)

Sotilaalta vaadittava fyysinen suorituskyky sodanaikana perustuu tutkimuksiin taistelukentästä.¹⁰¹ Taistelukentän muuttuessa myös sotilaan fyysisen kunnan vaatimukset muuttuvat. Kaikkien palveluksessa olevien sotilaiden kestävyyskunnan tavoitetasovaatimus on 2300 metriä 12 minuutin juokсутestissä. Tukitehtävissä toimivien sotilaiden tavoitetaso on 2600 metriä ja liikkuvaan sodankäyntiin erikoistuvien sotilaiden tavoitetaso on 2800 metriä 12 minuutin juokсутestissä. Sotilaiden lihaskunnan on oltava sellainen, että he kykenevät säilyttämään toimintakyvyn 25-60 kilogramman painoisen lisäkuorman kanssa kaikissa ympäristöolosuhteissa.¹⁰²

Kadettikouluun hakeutuessa opiskelijalla ei ole varmaa tietoa tulevasta palvelusurasta tai työtehtävistä. Upseeri työskentelee palvelusurallaan tehtävissä, johon hänet käsketään lakisääteisten tehtävien täyttämiseksi. Kadettiupseerit saattavat palvella taistelukentällä kriisinhallinta- tai rauhanturvaamistehtävissä. Jokaisen valmistuvan upseerin ensimmäisiin tehtäviin kuuluvat varusmiesten koulutus jossain muodossa. Joukko-osaston valinta ja tulevan palvelupaikan valinta suoritetaan toisen opiskeluvuoden lopussa, jonka jälkeen opiskelijalla on vielä vuosi aikaa kehittää fyysistä kuntoa tehtävien edellyttämälle tasolle.

Sotilasjohtajille fyysisen kunnan osalta kaikkia sotilaita koskevien vaatimusten lisäksi on laadittu lisävaatimuksia, jotka liittyvät sotilasjohtajien koulutukseen. Varusmieskoulutuksessa ohjenuorana sotilasjohtajien fyysisen suorituskyvyn tulisi olla vähintään oman joukkonsa keskimääräisellä tasolla.¹⁰³ Tärkeintä kuitenkin on, että sotilasjohtajalla on riittävät fyysiset valmiudet suorittaa tehtävänsä joka tilanteessa. Lisäksi sotilasjohtajilta vaaditaan kykyä ymmärtää johtamansa joukon fyysinen toimintakykyisyys sekä miten sitä ylläpidetään ja kehitetään tehokkaasti.¹⁰⁴

Upseerin tehtävät edellyttävät sekä henkistä että fyysistä kestävyyttä. Oman toimintakyvyn ylläpitäminen on välttämätöntä. Puolustusvoimat tarjoavat mahdollisuuksia liikunnalle ja kunnan ylläpidolle myös työajalla.¹⁰⁵ Kunnan ylläpidon turvaamiseksi jokainen viikko-ohjelmaan

¹⁰¹ Syrjälä (2007, 20–32) Jussi Syrjälän Pro gradu-tutkielma: Ammatin takia liikkumaan? Maavoimien sotatieteiden kandidaattien liikuntakäyttäytyminen (2007). Taistelukentällä tarkoitan Syrjälän kuvaamaa taistelukenttää ja taistelukentän vaatimuksia upseereille. Tutkimuksessa esitellään eri maiden suorituskyky vaatimuksia. Sotilaiden liikuntakäytöksen vaatimuksia esitellään maista Yhdysvallat, Kanada, Iso-Britannia, Ruotsi, Tanska, Norja, Hollanti, Belgia, Bulgaria, Itävalta, Ranska, Saksa ja Tshekki.

¹⁰² HH47 (2012, 5)

¹⁰³ HI323 (2013, 13)

¹⁰⁴ HH47 (2012, 5)

¹⁰⁵ Maanpuolustuskorkeakoulu (2013, 4)

merkitty liikuntamahdollisuus tulisi käyttää liikkumiseen. Jalkaväkijoukon upseereilta edellytetään erityisen hyvää fyysistä kuntoa ja henkistä kestävyyttä.¹⁰⁶

Hakijan fyysisen kunnan vaatimukset mitataan pääsykokeissa. Pääsykokeiden tarkoitus on testata hakijan fyysisiä ominaisuuksia, sekä varmistaa, että upseerikoulutukseen tulevien henkilöiden liikuntakäyttäytymisen perusedellytykset ovat riittävällä tasolla. Pääesikunta määrittää fyysisen kunnan kriteerit. Hakeutuessa sotatieteellisiin tutkintoihin hakijan tulee täyttää henkisen ja fyysisen kunnan, terveyden ja elämäntapojen valintakriteerit. Hakijan on kuuluttava palveluskelpoisuus luokkaan A ja kestävyydeltään juostava 12 minuutin juoksupäivässä 2600m, joka edellyttää hakijalta normaalia liikunnallista aktiivisuutta ja käytöstä ennen koulun hakeutumista. Muita fyysisen kunnan testejä ei pääsykokeissa ole.¹⁰⁷

Opiskelujen aikana kadetin kuntoa seurataan testi- ja liikuntapäivinä. Testejä järjestetään kolme kertaa. Fyysisen toimintakyvyn seurannan tärkein merkitys on testattavaa kadettia itseään koskevan tiedon tuottaminen. Kaikki testit tulee suorittaa hyväksytysti tai ne uusitaan. Juoksupäivän vaatimustaso valojänistestissä on asetettu 2650 metriin, jonka alapuolelle jääneet osallistuivat ohjattuun liikuntaan.¹⁰⁸ Kenttäkelpoisuuden ja fyysisen työkykyarvioinnin osalta kadeteilla valmistuessaan henkilökohtaisen kuntoindeksi on oltava 3(H)¹⁰⁹ tai parempi. Fyysinen kunto ilmaistaan henkilökohtaisella kuntoindeksillä. Kuntoindeksi määräytyy 12 minuutin juoksupäivän ja lihaskuntotestin tuloksista saatavan lihaskuntoindeksin keskiarvona.¹¹⁰ Kadeteille kenttäkelpoisuustestejä ei suoriteta samalla tavalla kuin henkilökunnalle. Kaikki elementit suoritetaan opetusohjelman mukaisesti, mutta kadettien kenttäkelpoisuussuorituksia ei kirjata henkilökunnan valtakunnalliseen tilastoon.¹¹¹

4.3 Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristö

Maanpuolustuskorkeakoululla kadettien liikunnallista toimintaympäristöä ohjailee fyysisen kasvatuksen ryhmä. Puolustusvoimien henkilökuntaa koskeva liikunta normisto velvoittaa myös kadetteja kokonaisuudessaan. Mikko Saarelaisen (2009) tutkimus osoittaa, kuinka merkittävää fyysisen kasvatuksen ryhmän toiminta on liikuntakäyttäytymisen parantamiseksi. Saarelainen toteaa, että muodostuuko näistä upseerien liikkumiselle muotoutuneista käsityk-

¹⁰⁶ Maanpuolustuskorkeakoulu (2013, 11)

¹⁰⁷ Syrjälä (2007, 16)

¹⁰⁸ Kokko (2011)

¹⁰⁹ Heikko (He) = 0.00–0.99, Välttävä (V) = 1.00–1.49, Tyydyttävä (T) = 1.50–2.49, Hyvä (H) = 2.50–3.49, Kiitettävä (K) = 3.50–4.49, Erinomainen (E) = 4.50–5.00

¹¹⁰ HH425 (2011, 32)

¹¹¹ Syrjälä (2007, 19)

sistä kadeteille liikuntaan positiivisesti vaikuttava "normi", on paljolti kiinni fyysisen kasvatuksen opetuksesta. Saarelainen jatkaa, että positiivisesti ilmentyessään normeilla saattaa olla erityisen voimakas merkitys liikuntakäyttäytymiselle. Saarelaisen mielestä ideaalutilanne olisi sellainen, jossa kadetit ja upseerit liikkuisivat saavuttaakseen vähintään sodanajan fyysiselle toimintakyvylle asetetut tavoitteet. Ongelmana kuitenkin on, että liiallisesta upseerien liikunnallisuuden korostamisesta saattaa muotoutua liikuntakäyttäytymistä haittaava tekijä, ainakin juuri sille liikunnallisesti heikommalle ryhmälle, jonka käyttäytymisessä olisi eniten kehitettävää.¹¹²

Mikko Saarelaisen (2009) mukaan altistavia tekijöitä ovat asenteet ja arvot, normit, tiedot ja koettu pysyvyys. Asenteet ja arvot vaikuttavat eniten liikuntakäyttäytymiseen. Mitä paremmissa kunnossa kadetit ovat, sitä paremmin he suhtautuvat liikuntaan. Liikuntakäyttäytymisen kehittäminen kadeteilla on tehokkainta silloin, kun pystytään vaikuttamaan yksilöiden asenteisiin ja arvoihin. Tiedon vaikutus liikuntakäyttäytymiseen näkyy silloin, kun kadetti tietää liikunnasta koituvan hyötyä. Tieto mahdollistaa myös ymmärryksen siitä, miten fyysistä kuntoa pystyy tehokkaasti kehittämään. Koettu pysyvyys tarkoittaa liikunnan jatkuvaa harrastamista ja lajiuskollisuutta, joka kadettien keskuudessa vaihtelee yksilön omakohtaisten kokemusten perusteella. Säännölliset salibandyryhmät ja yhteiset tavoitteet lisäävät kadeteilla syitä liikkua.¹¹³

Mahdollistavat tekijät Saarelaisen tutkimuksessa ovat aika ja kunto. Ajanpuutetta opiskeluaikana pidetään merkittävimpänä liikuntaa rajoittavana tekijänä. Ne kadetit, jotka liikkuvat vähän, kokevat ajanpuutteen suurempana ongelmana kuin ne, jotka ovat tottuneet liikkumaan. Aikaa ei voi pitää syynä liikkumattomuuteen. Kunnon osalta paremmissa kunnossa olevat kadetit liikkuvat enemmän ja useammin.¹¹⁴

Saarelaisen mukaan vahvistavat tekijät ovat muiden käyttäytyminen ja tuki, kokemukset ja vaikutukset sekä palkinnot ja kannusteet. Sosiaalinen ulkoinen tuki tulee muilta kadeteilta, opettajilta ja esimiehiltä. Muiden käytös ja tuki vaikuttavat kadettien liikuntakäyttäytymiseen positiivisesti. Samalla tavalla liikuntakäyttäytymiseen vaikuttavat positiiviset liikuntakokemukset. Osalle fyysisesti raskaimmissa harjoituksissa oman kunnon riittämättömyyden havaitseminen aiheuttaa tarpeen parantaa kuntoa. Palkitseminen ja kannustus vaikuttavat enem-

¹¹² Saarelainen (2009, 77)

¹¹³ Saarelainen (2009, 88–91)

¹¹⁴ Saarelainen (2009, 91–94)

män niillä kadeteilla, jotka ovat hyvässä kunnossa. Huonokuntoisemmilla palkitseminen ja kannustaminen eivät vaikuta liikuntakäyttämiseen merkittävästi.¹¹⁵

Sotatieteiden kandidaatin tutkinnon erityisluonne luo paineita menestymiselle. Puolustusvoimien koulutusjärjestelmä ohjaa kilpailuun menestymisestä. Kadettikoulun aikainen opintomenestys vaikuttaa pitkälle upseerin tuleviin tehtäviin.¹¹⁶ Paine tulevaisuudesta aiheuttaa sen, että 54 % kaikkien vuosikurssien kadeteista ilmoitti käyttävänsä itseopiskeluun aikaa yhdestä viiteen tuntia viikossa. Toiseksi suurin ryhmä muodostuu 31 % opiskelijoista, jotka ilmoittivat käyttävänsä itseopiskeluun aikaa viidestä kymmeneen tuntia viikossa. 8 % kadeteista ilmoitti, etteivät he opiskele omalla ajalla ollenkaan. Mitä nuoremasta kadettikurssista on kysymys, sitä enemmän itseopiskeluun käytetään aikaa.¹¹⁷ Fyysisellä kunnolla ei saavuta etua opintomenestyksessä tai paremmuusjonoissa. Fyysinen kunto parantaa jaksamista ja kykyä oppia tehokkaasti.

¹¹⁵ Saarelainen (2009, 94–96)

¹¹⁶ Hemmi (2010, 76)

¹¹⁷ Hemmi (2010, 78)

5 NORMIEN VAIKUTUS KADETTIEN LIIKUNTAKÄYTTÄYTYMISEEN

“No concept is invoked more often by social scientists in the explanations of human behavior than ‘norm’.”

-Encyclopedia of the Social Sciences

Fyysinen kunto on liittynyt sotilaiden koulutukseen läpi historian. 1700-luvulla suomalaisen miehistön, aliupseeriston ja upseeriston sotilaskoulutus järjestettiin joukko-osastoissa. Göran Magnus Sprengtporten aloitti 1770-luvulla järjestelmällisen liikuntakoulutuksen Savon jalkaväkirykmentissä. Kadettikoulua perustaessaan vuonna 1779 eversti Sprengtporten halusi vaikuttaa upseerikoulutusjärjestelmään ruumiillista kuntoa parantavia osia. Liikuntakulttuuria kuvasivat hyvin sotakoulun valvojan everstilutnantti K. H. Furumarkin sanat: ”Oppilaiden fyysisen kunnan kehittämistä sekä heidän karkaisemisestaan on huolehdittava”.¹¹⁸

Uusi koulun johtaja kapteeni Samuel Möllerin laati uuden johtosäännön vuonna 1785. Liikuntakasvatus sisällytettiin upseerien koulutusohjelmaan virallisesti ensimmäistä kertaa. Johtosäännössä varattiin liikuntaharjoituksille 18 viikkotuntia.¹¹⁹

Venäjän hallintoaikana Suomen kenraalikuvernöörit olivat kokeneita upseereita ja se vaikutti monin tavoin sotilaiden liikuntamääräyksiin. Vuonna 1883 kenraalikuvernööri F. L. Heiden määräsi urheilun merkitystä korostettavaksi sotilaiden vapaa-aikana. Talvella piti hiihtää ja kesällä oli yleisurheiltava, uitava ja soudettava.¹²⁰

Itsenäisen Suomen aikana Yleisesikunnan liikuntatoimisto ylläpiti ja kehitti sotilaiden liikuntatoimintaa käskyillä ja määräyksillä. Kun kadettien koulutus käynnistyi uudelleen Maasotakoululla tammikuussa vuonna 1946, kaksivuotisella kurssilla liikuntakasvatusta oli neljä tuntia viikossa. Liikuntakasvatuksen tarkoitus oli kadettien oman henkilökohtaisen liikuntatarpeen tyydyttäminen ja vankan pohjan luominen hyvälle ryhdille, kestävyydelle, ja sitkeydelle. Kahden vuoden opintoihin kuului 220 tuntia liikuntakasvatusta, mikä oli 8,42 prosenttia kokonaisajasta.¹²¹

¹¹⁸ Lammi (2002, 20–25)

¹¹⁹ Lammi (2002, 24)

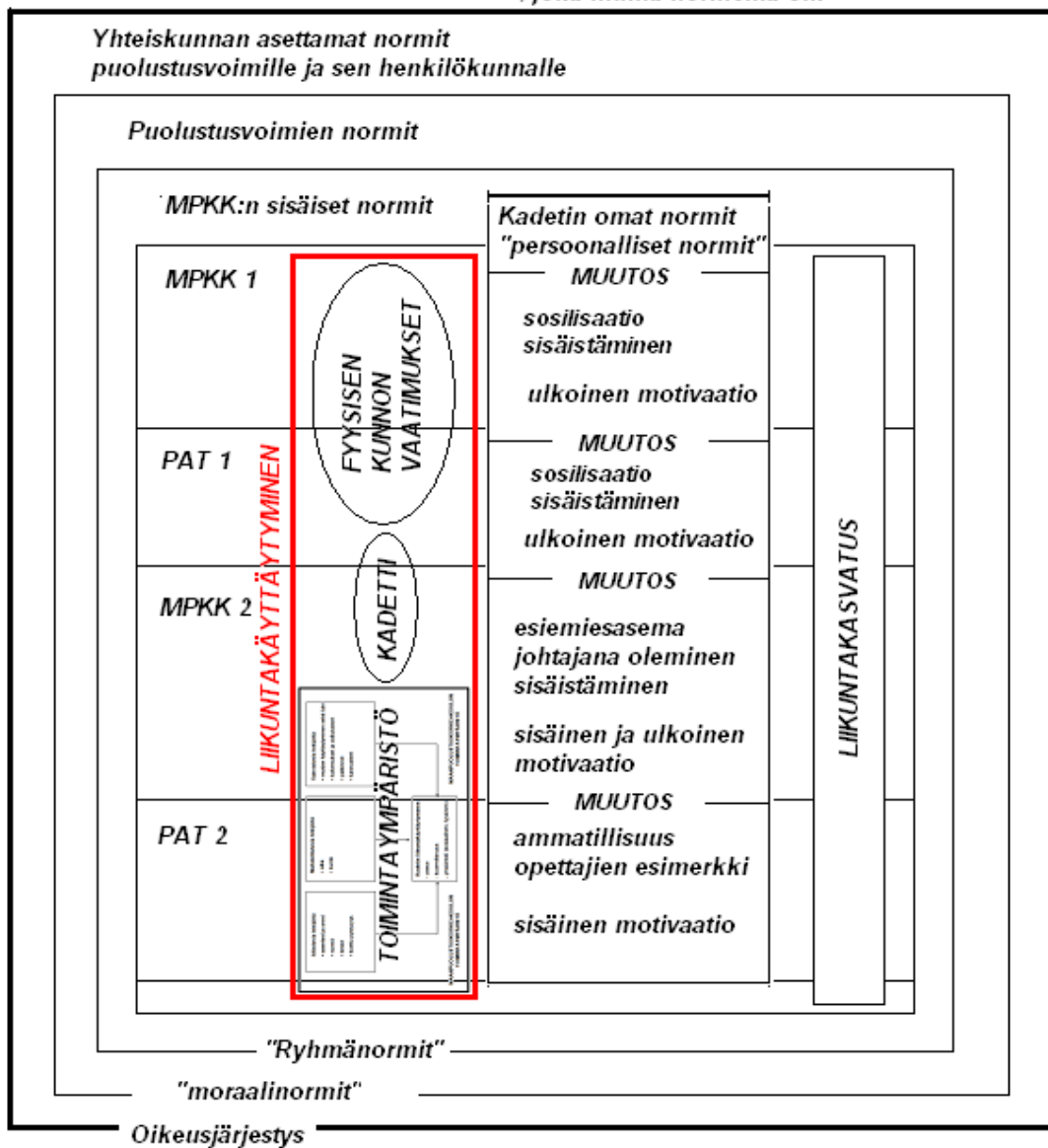
¹²⁰ Lammi (2002, 41)

¹²¹ Lammi (2002, 284–287)

5.1 Normien vaikutus kadettien liikuntakäyttäytymiseen -malli

Kadetin ensimmäinen opiskeluvuosi jakautuu kahteen vaiheeseen. MPKK 1 -vaihe alkaa syyskuussa Maanpuolustuskorkeakoululla ja kestää ensimmäiset seitsemän kuukautta. Tämän jälkeen ensimmäisen vuoden opinnot jatkuvat puolustushaarakouluilla PAT 1 -vaiheessa, joka kestää viisi kuukautta. Toisen vuoden opintojen ajan kadetit opiskelevat Maanpuolustuskorkeakoululla MPKK 2 -vaiheen ajan. Kolmannen vuoden opinnot PAT 2 -vaihe käydään puolustushaara- ja aselajikouluilla. Lopuksi kadetit palaavat ennen valmistumista Santahaminaan muutamaksi viiksi.¹²²

Oikeussäännöt määrittävät liikumavaran, joka muilla normeilla on.

KUVA 2. Kadettien liikuntakäyttäytymisen normiston -malli

¹²² Rautio & Sirkanen (2013, 20–23.)

Antti Vasaran (2014) artikkelin mukaan kadettien kasvatus alkaa opintojen alusta ja jatkuu eri muodoissa koko opintojen ajan. Kasvatukseen sisältyvät liikuntakasvatuksen tavoitteet. Liikuntakasvatuksella pyritään kehittämään kadettien liikuntakäyttäytymistä, sillä oikeanlainen asenne fyysisen kunnon lakisääteisen tehtävän täyttämiseksi liittyy upseeriksi kasvattamiseen yhtä erottamattomasti kuin Vasaran määrittelemä kasvatuksesta:

”Kasvatus on kokonaisuus, jossa päämääränä on kehittää kadettien ajatusmalleja niin, että epävarmoista, ryhmäajatteluun ja ulkoisiin auktoriteetteihin vetoamiseen taipuvista nuorukaisista kasvaa itseensä luottavia, itsenäiseen ajatteluun kykeneviä upseereita, jotka uskaltavat myöntää myös puutteensa.”¹²³

Kadettien liikuntakäyttäytymisen normiston -mallin (KUVA 2) uloimmat kehät kuvaavat kaikki kadetin toimintaa rajoittavia tai mahdollistavia yhteisön käskyjä, kieltoja, lupia, velvollisuuksia ja lakeja. Kadeteille velvoittavimpina normeina ovat organisaation luomat oikeussäännöt, jotka vaikuttavat toimintaan jokapäiväisessä elämässä. Oikeussäännöt määrittävät sen liikkumavaran, joita muilla normeilla on, jos on. Lakiin puolustusvoimista tai hallinnollisiin normiasiakirjoihin vedoten ei kadetteja saa liikkumaan. Laki ei saa olla motiivi liikkumiseen, koska pakolla ihmistä ei saada liikkumaan pysyvästi. Tavoitetilanteessa kadetin omat normit ohjaavat sisäistämistä kasvatuksen sitä tukeessa. Sisäistämisen ja vapaan tahdon keinoin liikuntakäyttäytymiseen saavutetaan elinikäistä oppimista ja pysyvää muutosta.

Mikko Saarelaisen (2009) mukaan upseeriuden tuomat normit eivät ole kadettien liikuntakäyttäytymiseen merkittävimmin vaikuttava tekijä. Kadettien liikuntakäyttäytymisen normiston -mallissa yksilön kannalta suurin vaikutus liikuntakäyttäytymiseen löytyy mallin keskeltä, jossa kuvataan Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristö aikalaatikoina. Keskellä on liikuntakäyttäytymiseen eniten vaikuttavat tekijät, joita ovat kadetti, kasvatus ja liikuntakäyttäytyminen. Normit vaikuttavat liikuntakäyttäytymiseen kolmesta näkökulmasta, jotka ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Näkökulmat ovat kadetti, oikeusnormit eli fyysisen kunnon vaatimukset ja sosiaalinen ympäristö. Liikuntakäyttäytyminen ymmärretään Kadetin liikuntakäyttäytymisen normiston -mallissa irrallisena elementtinä, koska se ei samalla tavalla sijoitu aikalaatikoihin, vaan on pysyvä oma ilmiönsä. Kadetin sisäiset omat normit kulkevat rinta rinnan liikuntakasvatuksen kanssa.

¹²³ Vasara (2014, 45)

Kadetin normiston -mallin mukaisesti yhteiskunnan asettamat normit -taso luo pohjan muulle normistolle, jolla moraalinormit ja oikeusnormit ohjaavat kadettien liikuntakäyttäytymistä. Puolustusvoimien hallintonormiasiakirjoilla oikeusnormit muotoutuvat yksinkertaisimmiksi käyttäytymistä ohjaaviksi määräyksiksi. Kadettien fyysisen kunnon vaatimukset ovat yksiselitteiset.

Moraalinormit velvoittavat kirjoittamattomina enemmän kuin lakitekstinä. Jos Maanpuolustuskorkeakoululla fyysisen kunnon vaatimukset luodaan moraalinormien kautta, jokaiselle kadetille fyysisen kunnon tavoitetaso on erilainen, jolloin normin vaikutus perustuu kadetin oman normiston muuttumiseen. Normiteorian mukaan fyysisen kunnon ylläpito ei ole normi, jos siitä ei seuraa rikottaessa sanktio. Ilman sanktiota sosiaalisten normien velvoittavuus voi jäädä kadettien harkittavaksi. Pahimmassa tapauksessa kadetit eivät edes ymmärrä mitä varten fyysisen kunnon rajat on luotu. Puolustusvoimien kannalta tärkeintä ei ole tehdä huippu-urheilijoita, vaan tuottaa upseereita, jotka täyttävät työtehtävät kaikissa olosuhteissa.

Normiteoria osoittaa, että Maanpuolustuskorkeakoulun on pakko tukea liikuntatoimintaa liikunnallisten sosiaalisten normien ylläpitämiseksi. Ilman tukea normit fyysisen kunnon vaatimuksista kuolisivat pois. Esimerkiksi liikuntatapahtumaan palvelusvapaata hakevan kadetin jatkuva torjuminen opettaa väärän suhtautumisen liikuntaan. Hän kasvaa ajatukseen, että on tärkeämpää keskittyä muiden tehtävien tekemiseen kuin urheilemiseen. Sisäistämisen jälkeen hän ei vaivaudu osallistumaan kilpailuihin. Terveys on tuottavuutta myös vuosien päästä.

Hartin (1961) mukaan pakottavissa tapauksissa moraalinormien noudattamisesta voidaan luopua. Silloin on kyettävä keksimään syy, miksi rikkoo moraalinormia.¹²⁴ Puolustusvoimien henkilökunnalle liikkumattomuuden syitä olivat viitseliäisyys, aikapula ja väsymys. Maanpuolustuskorkeakoulun sisäiset normit selittävät syitä liikkumiseen ja liikkumattomuuteen silloin, kun oikeussäännöt loppuvat tai eivät aiheuta liikuntakäyttäytymiseen riittävää vaikutusta. Viimekädessä jokaisen normin vaikutuksen liikuntakäyttäytymiseen punnitsee kadetti itse oman sisäisen normistonsa kautta. Normit eivät yksin ole selittävänä tekijänä liikuntaaktiivisuuteen. Monitahoiseen ilmiöön vaikuttavat myös itse kadetti, jolla on omat tiedot, fyysinen kunto, asenne ja arvot liikuntaa kohtaan, vaikuttaen suoraan kadettien ajankäyttöön. Kadetin liikuntakäyttäytymisen normiston -mallin keskellä on yksin kadetti.

Liikuntakäyttäytymiseen vaikuttaa sotilasorganisaatiossa tavoite eli fyysisen kunnon vaatimukset. Sotilaat ovat valmiita tekemään lähes mahdottomia fyysisiä ponnistuksia tehtävän

¹²⁴ Hart (1961, 173–175)

täyttämiseksi. Esimiehillä on valta käskää ”PERÄSSÄ MARS” ja alaisten velvollisuutena on totella myös fyysisten tehtävien täyttämässä.

Ensimmäisenä opiskeluvuotena kadetit omaksuvat MPKK:n ja PAT koulujen vallitsevat ja yhteisesti hyväksytyt toimintatavat osaksi käyttäytymistään ja persoonallisuuttaan. Sosialisatiossa ympäristöstä välittyvät tiedot, taidot, arvot, normit, motiivit ja roolit. Vasaran (2014) mukaan kadettikasvatukseen perinteisesti kuuluu vahva sosialisatio osaksi yhteisöä. Nykyään kasvatuksen oletus on, että kadetit haluavat sosialisoitua yhteisöön.¹²⁵ Alussa toimintaympäristö on kadeteille täysin uusi. Toimintaympäristön muutokset aiheuttavat normiteorian perusteella ryhmien muodostumista ja roolien syntymistä. Ryhmien sisällä syntyy omia normeja. Liikuntakäyttäjymisen kehittämiseksi ryhmien muodostumisen aikana johtajien esimerkki ja vaikuttaminen liikunnallisiin ryhmänormeihin lisää liikunnallisten normien sisäistämistä. Ensimmäisen vuoden opinnoissa organisaation ohjaus on vahvaa ja toiminta tapahtuu väistämättä ulkoisen motivaation keinoilla. Teoreettisen MPKK 1 -vaiheen jälkeen toimintaympäristö muuttuu Maasotakoululla sotilaallisemmaksi kuin Maanpuolustuskorkeakoululla. Konkreettinen muutos on kevyen palveluspuvun vaihtuminen M05 maastopukuun. Kadettien omaan normistoon on helpointa vaikuttaa muutosten aikana ennen kuin ryhmien normitutuminen on alkanut.

Toisena opiskeluvuotena toimintaympäristö muuttuu merkittävästi. Osalle normien sisäistäminen on ollut nopeampaa kuin toisilla. Ryhmissä on aina myös niitä, jotka eivät kykene sopeutumaan ympäristöön ja poistuvat joukosta. Toisen opiskeluvuoden Kadettien liikuntakäyttäjymisen normiston -malli tekijöitä ovat esimiesasema nuorempaan kadettikurssiin nähden, johtajan kasvamisen mahdollisuus sekä normien välittämisen sisäistäminen. Esimiehillä on oltava muita paremmat tiedot yhteisön normeista. Esimiesasema on normien välittäjän rooli. Johtajan tulee tuntea alaiset ja alaryhmien toimintaa ohjaavat normit. Ensimmäisten kuukausien aikana opettajilla ja kadettiesimiehillä on mahdollisuus vaikuttaa merkittävästi nuoremman kurssin sosialisoitumiseen osaksi kadettiupseeristoa. Väistämättä nuoremman kurssin ryhmät alkavat muotoutua ja esimiesrooli vaihtuu esikuvan rooliin. Omalla esimerkillään ja kannustamalla johtaja pystyy vaikuttamaan tehokkaasti alaisten liikuntakäyttäjymiseen. Johtajilla on mahdollisuus lisätä tai vähentää alaisten motivaatiota liikunnan suhteen. Jos johtaja eli normin vahvin määrittäjä suhtautuu kielteisesti normiin, se vaikuttaa alaisten sisäistämään asenteeseen normia kohtaan. Alaisia ei saa nähdä myöskään uhkana johtajille. Johtajan ei tarvitse noudattaa ryhmän kaikkia normeja. Esimerkiksi kadetin ei tarvitse näyttää urheilijalta

¹²⁵Vasara (2014, 45)

edistääkseen myönteisen urheiluasenteen kuvaa alaisilleen. Pitkällä aikavälillä normia rikkovan johtajan asema kuitenkin heikkenee.

Kadettien liikuntakäyttäytymisen normiston -mallin kolmannen opiskeluvuoden tekijät ovat pyrkimys ammatillisuuteen ja itsenäisyyteen. Normiston lähteitä ovat opettajat, joiden kasvattava vaikutus välittyy syvällisemmin koko vuoden kestävästä yhteistyöstä. Opettajien, sotatieteiden maisteritutkinto suorittavien luutnanttien sekä kurssilaisten esimerkillisyys upseerin malleina vaikuttavat merkittävästi liikuntakäyttäytymiseen. Pyrkimys ammatilliseen toimintaan tarkoittaa normia siitä, että pyritään tekemään käsketyt tehtävät mahdollisimman hyvin. Kahden vuoden sosialisointi näkyy käyttäytymisessä. Esimerkiksi kolmannen vuoden jääkäriopintosuunnan kadetit ovat äärimmäisen homogeeninen joukko normistoltaan, käyttäytymiseltään ja asenteiltaan. Liikuntakäyttäytymistä ohjaa viimeisenä opiskeluvuotena sisäinen motivaatio.

6 YHTEENVETO

”Parhainkaan taistelutahto ja uhrimieli eivät voi auttaa, jos joukkojen ruumis herpaantuu erämaan armottomassa, jäisessä syleilyssä. Huonosti olisi varmaan pienten joukkojemme käynyt, ellei niillä olisi ollut taisteluilleen pohjana joko järjestelmällistä tai jokapäiväiseen elämään liittyvää urheilullista toimintaa. Tunnettua on, että urheilijamme ovat olleet fyysisen kestävyytensä takia parasta valioainestamme sodassa, sanoisinkin kärkimiehiä ladunaukaisijoita.”

– Asikkalan poika, kenraali Aaro Pajari¹²⁶

Kandidaatintutkielman tarkoitus oli selvittää, miten normit vaikuttavat kadettien liikuntakäyttäytymiseen. Upseeriuden tuomat normit ovat kokonaisuus, jossa kadetti ja toimintaympäristö yhdistyvät. Kadetin normiston -malli kuvasi upseeriuden normeja neljänä tasona (KUVA 1). Yhteiskunnan asettamat normit -taso oli seurausta yhteiskunnan tarpeesta luoda järjestystä yhteiskuntaan ja organisaatioihin. Yhteiskunnan moraalinnormit jalostuvat yhteiskunnallisen keskustelun perusteella oikeussäännöiksi, jotka muotoutuivat lainsäätäjän toimesta laeiksi ja ase-
tuksiksi. Seuraava taso käsitti Puolustusvoimien normit, jotka tähtäsivät lakisääteisten tehtävien täyttämiseen. Puolustusvoimien hallinnolliset normiasiakirjat ohjasivat vain Puolustusvoimien alaisten laitosten toimintaa. Tälle tasolle voitiin luokitella Puolustusvoimien koko yhteisön ja ammattikunnan normit. Kadettien liikuntakäyttäytymiseen vaikuttavien normien kaksi viimeistä tasoa selittivät käyttäytymisen ilmiöiden syitä ja seurauksia. MPKK:n sisäiset normit voitiin ymmärtää normistona, joissa ilmenevät kaikki fyysinen toimintana opiskelujen aikana. Viimeinen taso eli kadetin omat normit tarkoittivat niitä yksilön sisäisiä normeja, jotka olivat opittuja ja syntyivät ihmisten vuorovaikutuksesta, ryhmätoiminnan kautta, olemassa olevien tapojen, auktoriteettien tai moraalin kautta.

Kadetin normisto -mallin pohjalta analysoitiin normien vaikutus kadettien liikuntakäyttäytymiseen. Tuloksena muodostui Kadettien liikuntakäyttäytymisen normiston -malli. Normit vaikuttivat kadettien liikuntakäyttäytymiseen kolmesta eri näkökulmaista, joita olivat kadetin, oikeusnormien ja toimintaympäristön näkökulmat.

Kadetti näkökulmassa normit ohjasivat käyttäytymistä sisältäpäin kadetin omien normien kautta. Upseeriuden normien sisäistäminen on henkilökohtainen progressio, jonka tavoitteena

¹²⁶ Lammi (2002, 260)

on yksilön omakohtainen fyysisen kunnontaso, jolla tehtävät täytetään kaikissa olosuhteissa. Jokainen kadetti pyrkii ammatillisuuteen ja ylläpitämään jatkuvasti riittävää fyysisen kunnan tasoa. Kuvitelma omasta fyysisestä kunnosta ei ole aina realistinen. Saarelaisen (2008) mukaan merkittävä oppimiskokemus voi aiheuttaa tavoitellun liikuntakäyttäytymisen muutoksen.¹²⁷ Merkittävät oppimiskokemukset ovat raskaissa harjoituksissa, jossa omien fyysisten rajojen ylittäminen aiheutti oman sisäisen normiston muutoksen. Uusien omakohtaisten normien sisäistäminen muuttaa liikuntakäyttäytymistä. Mitä enemmän kadetit ylittävät fyysisiä omia muureja, sen enemmän käyttäytyminen muuttuu.

Oikeusnormi näkökulmassa fyysisen kunnan vaatimukset luovat organisaation ja vahvasti velvoittavat oikeussäännöt määrittävät rajat. Fyysisen kunnan rajat osana muuta kasvatusta siirtyvät sosialisointia kautta kadettien liikuntakäyttäytymistä ohjaaviksi normeiksi. Upseeriuden tuomat normit vaikuttavat liikuntakäyttäytymiseen organisaation suorina pakotteina. Nykyisessä muodossaan normit fyysisen kunnan vaatimuksista koskevat vain sitä osaa kadetteja, joille fyysisen kunnan rajat ovat lähellä. Hyväkuntoisilla kadeteilla oikeusnormit eivät samassa muodossa vaikuta liikuntakäyttäytymiseen ilman sanktioita.

Sosiaalisen toimintaympäristön näkökulmasta normit vaikuttavat liikuntakäyttäytymiseen toisten ihmisten kautta. Liikunnan sosiaalinen ulottuvuus ovat toiset yksilöt, jolla on omat sisäiset normistonsa. Opettajilla, esimiehillä ja vertaisilla on vahva vaikutus ryhmänormien muodostumiseen. Johtajilla on normien määrittäjinä vaikutusta liikuntakäyttäytymiseen. Upseeriuden tuomat normit vaikuttavat liikuntakäyttäytymiseen johtajaksi kasvamisen ja johtajien kautta.

Aineistoa liikuntakäyttäytymisen tutkimiseksi on runsaasti. Tässä tutkimuksessa aineiston analyysimenetelminä olivat aineistolähtöinen ja teorialähtöinen sisällönanalyysi. Kandidaatin tutkielman mittavaatimuksen takia tutkimusmenetelmä ohjautui ilmiön laajuuden kannalta aineiston rajattuun analysointiin. Paremmat kuvan ilmiöstä saavuttaisiin kyselyn, haastattelun ja asiantuntijahaastattelun avulla. Oikein muotoilluilla kysymyksillä ilmiötä pystyisi selvittämään määrällisellä tilastolla.

Kandidaatin tutkielma käsitteli kadettien liikuntakäyttäytymistä normiteorian näkökulmasta. Normien vaikutus ihmisen käyttäytymiseen on sosiologian peruskysymyksiä. Sotilasyhteisössä normit eri toimintaympäristöissä ovat olleet merkittäviä käyttäytymisen selittäjiä. Normeja

¹²⁷ Saarelainen (2008, 31)

ja liikuntakäyttäytymistä tutkimalla ymmärretään paremmin sitä ympäristöä, jossa toimitaan. Tutkijalle tutkielma on antanut ymmärryksen Maanpuolustuskorkeakoulun liikuntakulttuurista ja normistosta.

Tutkielman havaintoja voidaan yleistää ja siirtää muihin organisaatioihin. Normit ovat universaaleja käyttäytymisen selittäjiä. Ryhmänormien osalta havainnot voidaan yleistää jalkapallojoukkueen tai postimerkkikerhon toimintaa selittäviin tekijöihin. Ihminen on tutkimuskohteen pohjimmiltaan samanlainen ja ilmiöt samanlaisia riippumatta paikasta, ajasta tai toimintaympäristöstä.

Liikuntakäyttäytyminen on moniulotteinen kokonaisuus. Jokainen tutkimus tuo jotain lisää tutkittavasta ilmiöstä. Normien vaikutusta liikuntakäyttäytymiseen voisi jatkaa tutkimalla eri keinoin normien ja liikuntakäyttäytymisen yhteyttä. Pienimuotoisempia tutkimuksia voisi tehdä liikunnan sosiaalisista normeista ja epävirallisista normeista.

Liikuntakäyttäytymisen tutkimukset pyrkivät luomaan fyysiseltä kunnoltaan parempia upseereita, joilla on entistä paremmat edellytykset liikuntakasvattaa alaisia tehtävien täyttämiseksi. Taistelun kuva on kuitenkin muutoksessa. Jani Liikola (2014) toteaa artikkelissaan sotilasjohtamisen tapahtuvan nykyään teknologialla. Informaatiotulva vaatii enemmän teknisiä johtajia kuin ennen. Liikola jatkaa, että perinteinen sodankäynti on menettämässä merkitystään.¹²⁸ Nykyaikaisen taistelukentän fyysisyydelle tuomia haasteita on silti opetettava ja niihin perustuen on myös tuotava esille tässäkin tutkimuksessa esiin tuotu tosiasia, että nykyaikana suu-
relle osalle ihmisistä noiden vaatimusten saavuttaminen onnistuu vain säännöllisellä kuntoliikunnalla.

¹²⁸ Liikola (2014, 25–26)

LÄHTEET

- Allardt, E. & Littunen, Y. (1972) *Sosiologia* (4.painos). Porvoo: WSOY.
- Baumgartner, K. (2006). Kadettien fyysisessä kunnossa tapahtuneet muutokset 82. - 91. kadettikurssien välillä taistelukelpoisuuden näkökulmasta. Progradu-tutkielma. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki.
- Eklin, M. (1983). *Oikeussosiologia*. (toim.). Kyntäjä, T. & Laitinen, A. Helsinki: WSOY. 217–223
- Harinen, O. (2012). Sotilaiden epäviralliset tyhmä-normit kolmessa jalkaväkikomppaniaa koskeneessa empiirisessä tutkimuksessa (Knut Pipping, Roger Little, John Hockey) Väitöskirjatutkimus. Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1, No 3. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Hart, H. (1961). *The Concept of Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Hemmi, T. (2010). Merkityksiä rakentamassa – tietoa toistamalla kohti menestystä. (toim.). Pulkka, A-T. *Orientaatiot, toiminakyky ja sitoutuminen: valinnoista ja mittaamisesta sotilaskoulutuksessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 3, Nro 4. Helsinki: Edita Prima Oy. 73-96
- Heuru, K. (2000). Kunnan päätös vallan siirtyminen. Väitöskirjatutkimus. Acta Universitatis Tamperensis, 760. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2010). *Tutki ja kirjoita* (15.–16. painos). Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy
- Hirvonen, A. (2011). *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metologiaan*. Helsinki: Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17.
- Hokkanen, T. (2011). Organisaatiokulttuuri Puolustusvoimissa – maa-, meri-, ja ilmavoimien organisaatiokulttuurit puntarissa. Diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki.
- Homans, GC. (1966). Norms and behaviour. Teoksessa: Biddle, B. & Thomas, E. (toim.). *Role theory: concept and research*. New York: John Wiley & sons Inc, 134-146
- Homans, GC. (1968). *The Human Group*. Woking and London: Routledge & Kegan Paul Limited.
- Internet lähde 1. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kasvatus> (27.3.2014)
- Internet lähde 2. <http://www.avoin.helsinki.fi/kurssit/oikjohd/materiaali/osa1.html> (27.3.2014)
- Kokko, J. (2012) 3A06A Liikuntakasvatus opintojakson toteuttaminen 98. Kadettikurssille ja 81. Merikadettikurssille. Aloitusoppitunti 9.9.2011. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki.
- Kulmala, K. (2012). Maanpuolustuskorkeakoulussa vuosina 1994–1999 laadittujen fyysisen suorituskyvyn opinnäytetöiden analyysi. Esiupseerikurssin tutkielma. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki.

Kyröläinen, H., Santtila, M., Palvali, K., Lipponen, J., Ohrankämmen, O., Rintala, H., Koski, H., Viskari, J., Karinranra, J. & Lindholm, H. (2003). *Taistelija 2005–Fyysisen suorituskyvyn tutkimustoiminta*. Julkaisusarja 3, No 6. Helsinki: Edita.

Laki puolustusvoimista. 11.5.2007/551.

Lammi, E., (2002). *Liike ja tuli. Urheilu maanpuolustuksen ja maanpuolustus urheilun tukena*. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Liikola, J. (2014). Uuden luominen edellyttää organisaation ravistamista. *Sotilasaikakausilehti* 89(2), 24–26.

Liikuntatieteiden laitos (2011). Liikunnan yhteiskuntatieteiden opiskeluopas 2011-2012. Jyväskylä: JYU.

Maanpuolustuskorkeakoulu (2013) Valintaopas 2014. Helsinki: Juvenes Print

Maanpuolustuskorkeakoulu (2011). Opinto-opas 2011. Helsinki: Edita Prima Oy.

Merton, RK. (1968). *Social theory and social structure*. (laaj. painos). New York: The Free Press.

Nissinen, V. (1997). *Varusmiesten johtajakoulutuksen perusteet: Transformational leadership –mallin soveltaminen sotilaskoulutuksessa*. Julkaisusarja 2. Työpapereita N:o3. Helsinki: Hakapaino Oy

Parson, T. (1949). *The Structure of Social Actions*. (2. painos). Illinois: The free press.

Parson, T. (1967). *The Social System* (5. painos). Lontoo: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Pihlainen, K. (2010). Puolustusvoimien palkatun henkilöstön liikunta-aktiivisuuden yhteys terveyden riskitekijöihin ja suositukset palveluiden kehittämiseksi. Opinnäytetyö. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Helsinki.

Puolustusministeriön asetus nro 1253. 1.1.2008/4.§ 14.

Pääesikunnan henkilöstöosasto (2013). PEHENKOS Hallinnollinen normi HJ110/24.1.2013 Haku ja valinnat sotatieteellisiin tutkintoihin.

Pääesikunnan henkilöstöosasto. 2011. PEHENKOS Hallinnollinen normi HH425/8.4.2011. Asevelvollisten fyysinen koulutus.

Pääesikunnan henkilöstöosasto. 2012. PEHENKOS Hallinnollinen normi HI323/4.10.2012 Asevelvollisten fyysinen koulutus.

Pääesikunnan henkilöstöosasto. 2011. PEHENKOS Hallinnollinen normi HH47/14.2.2011. Fyysisen toimintakyvyn perusteet.

Rautio, S. & Sirkanen, J. (2013). Kadettien sotilaspedagogiikan opetus 2010-luvulla. *Sotilasaikakausilehti* 88(10), 20–23.

Saarelainen, M. (2009). Mikä kadettia liikuttaa? Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristön yhteys kadetin liikuntakäyttäytymiseen. Diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki.

- Saarelainen, M. (2008). Kadetin liikuntakäyttötymisen kehittäminen maanpuolustuskorkeakoulussa. Esikuntaupseerikussin tutkielma. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki.
- Saarinen, K. (2012). ”Älä tule tänne höntsäilemään”- Toimintatutkimus normien luonnista jääkiekkjoukkueessa. Amk-opinnäytetyö. Rovaniemen ammattikorkeakoulu. Rovaniemi.
- Savela, E. (2003). Ammattitaidon ylläpitäminen apteekissa- farmaseuttien ja proviisoreiden kouluttautuminen normiteorian viitekehyksessä. Väitöskirjatutkimus. Kuopion yliopiston julkaisuja A. Farmaseuttiset tieteet 62. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Secord, P. & Backman, C. (1964). *Social Psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Sekhar Stripada, C. & Stich, S. (2005). Framework for the Psychology of Norms. *Innateness and the Structure of the mind*. 6/2005. 1-40.
- Siltala, R. (2001). *Johdatus oikeusteoriaan*. Helsinki: Forum iuris: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.
- Sulkunen, P. (1998) *Johdatus sosiologiaan - käsitteitä ja näkökulmia* (9. painos). Helsinki: WSOY.
- Syrjälä, J. (2007). Ammatintakia liikkumaan? Maavoimien sotatieteiden kandidaatin liikuntakäyttötyminen, Progradu-tutkielma. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki.
- Takamaa, K. (2006). Oikeus, laki ja johtaminen. (toim.). Huhtinen, A-M. *Sotilasjohtamisen tiedon kohteet*. Julkaisusarja 2. Helsinki: Edita Prima Oy. 170–180.
- Thibaut, J. & Kelley, H. (1986). *The Social Psychology of Groups* (uus. painos). New Brunswick, Transaction Books.
- Torpo, L. (2009). Valmiusprikaatin ammattisotilaan fyysinen kunto 2008.. Esiupseerikursin tutkielma. Maanpuolustuskorkeakoulu: Helsinki.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2013). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (10. uud. painos) Helsinki: Tammi.
- Ullman-Margalit, E. (1977). *The Emergence of Norms*. Oxford: Oxford University Press.
- Vaara, J., Ohrankämmen, O., Vasankari, T., Santtila, M., Fogelholm, M., Kokkonen, E., Suni, J., Pihlajamäki, H., Mäntysaari, H., Häkkinen, A., Häkkinen, K. & Kyröläinen, H. (2009) Reserviläisen fyysinen suorituskyky 2008. Pääesikunta henkilöstöosasto. Helsinki: Edita Prima
- Vasara, A. (2014) Muutoksen johtajien kasvattaminen. *Kylkirauta* 1/2014. 44-47
- Vuori, I. (2005). Terveyttä edistävän liikunnan lisääminen. (toim.). Vuori, I., Taimela, S. & Kujala, U. *Liikuntalääketiede* (3. uud. painos). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 646–664
- Weber, M. (1978) *Economy and Society. An Outline of Interpretive Sociolog.* (2 painos). Berkeley: University of California Press.

LIITELUETTELO

LIITE 1 TUTKIMUKSEN KESKEISET LIKUNTAKYTTÄYTYMISEN KÄSITTEET

LIITE 2 EEVA SAVIOLA (2003) NORMIEN MONIKIRJAVA LUOKITTELU

LIITE 3 EEVA SAVIOLA (2003) NORMIEN SYNTYTAVAT

LIITE 4 MIKKO SAARELAINEN (2009) MPKK TOIMINTAYMPÄRSTÖN YHTEYS
KADETTIEN LIKUNTAKYTTÄYTYMISEEN

TUTKIMUKSEN KESKEISET LIIKUNTAKYTTÄYTYMISEN KÄSITTEET

Liikuntakäyttäytyminen Ihmisen elämäntapoja ohjaavat yksilölliset mieltymykset sekä monet vuosien varrella opitut ja koetut asiat. Liikuntakäyttäytyminen on omaksuttu tai opittu tapa, joka ilmenee liikuntakykyisyytenä tai liikunnallisuutena erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Liikunnan määrä ja laatuun sekä liikunta-aktiivisuuteen vaikuttavat monet eri tekijät kuten koulu, työ, vapaa-ajan olosuhteet, opettajat, opettajat, esimiehet, suorituspaikkojen sijainti, kulkuyhteydet, käytettävissä olevat liikuntavälineet ja sosiaaliset suhteet.¹²⁹

Kenttäkelpoisuus tarkoittaa yksilön fyysistä kuntoa ja ampumataittoa sekä taitoa liikkua kaikissa taistelukentän oloissa tehtävän mukaisesti varustettuna eri vuoden ja vuorokauden aikoina. Sotilashenkilöstön kenttäkelpoisuus määräytyy vuosittain suoritettavien kenttäkelpoisuustestien, saavutetun kuntoindeksin ja lääkärin arvioiman terveydentilan perusteella.¹³⁰

Toimintakyky ei ole ennalta olemassa olevaa tietoa eikä taitoa, vaan pikemmin toimintavalmiuksia, jotka rakentuvat henkilökohtaisten kokemusten myötä. Yksilön toimintakyky voidaan luonnehtia valmiudeksi toimia tilanteen mukaisesti ja luovasti epävarmassa ja muuttuvassa sekä yllätyksellisessä ympäristössä.¹³¹ Toimintakyky on kokonaisuus, joka koostuu fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja eettisestä osatekijästä. Toimintakyvyn käsitteellä kuvataan sekä yksilön että joukon kokonaisvaltaista valmiutta selviytyä kaikista tehtävistä ja olosuhteista.¹³²

Työkyky perustuu toimintakykyyn, jolla selviydytään työn ruumiillisista, henkisistä, sosiaalisista ja eettisistä vaatimuksista yli- tai alikuormittumatta tai ylen määrin väsymättä.

Fyysinen kunto muodostaa yhdessä motoristen taitojen kanssa fyysisen toimintakyvyn, joka on kiinteässä yhteydessä psyykkiseen toimintakykyyn ja motivaatioon. Fyysinen kunto koostuu fyysisen toimintakyvyn eri osa-alueista, joita ovat muun muassa kestävyys, voima ja nopeus.

¹²⁹ Kyröläinen (2003, 16), Vuori (2005, 650–651)

¹³⁰ Kyröläinen (2003, 16)

¹³¹ Toiskallio & Salonen (2004, 30)

¹³² Toiskallio (1998, 25), Saarelainen (2008, 8)

Fyysinen työkyky koostuu seuraavista osa-alueista: hengitys- ja verenkiertoelimistön toiminta, tuki- ja liikuntaelinten toiminta (esimerkiksi lihasten voima, kestävyys ja nopeus) sekä hermoston toiminta, josta riippuvat muun muassa liikesujuvuus, ketteryys ja tasapaino. Fyysistä työkykyä ja fyysistä kuntoa voidaan fysiologisiin perusteisiin pitää samoina käsitteinä. Fyysinen työkyky voidaan määrittellä myös laajemmin työn fyysisten vaatimusten ja työntekijän fyysisten voimavarojen sekä terveydentilan perusteella.

Terveysliikuntaa on kaikki sellainen fyysinen aktiivisuus, jolla on myönteisiä vaikutuksia terveyteen. Terveysliikunta tuottaa terveydellisiä hyötyjä mutta ei aiheuta terveydellisiä haittoja, jonka tunnuspiirteitä ovat säännöllisyys, kohtuukuormitus sekä jatkuvuus.¹³³

Kuntoliikunnassa liikunnan määrä, useus ja tavoitteet ovat hieman korkeammat kuin terveysliikunnassa. Liikunnan lisäyksellä kuitenkin edelleen lisätään terveyshyötyjä ja erityisesti fyysistä suorituskkyä. Kuntoliikunta runsaana ja melko rasittavana liikuntana vaatii hyvin määrätietoisen harrastamisen, jonka motiivina on hankkia ja säilyttää hyvä suorituskky sekä terveys.¹³⁴

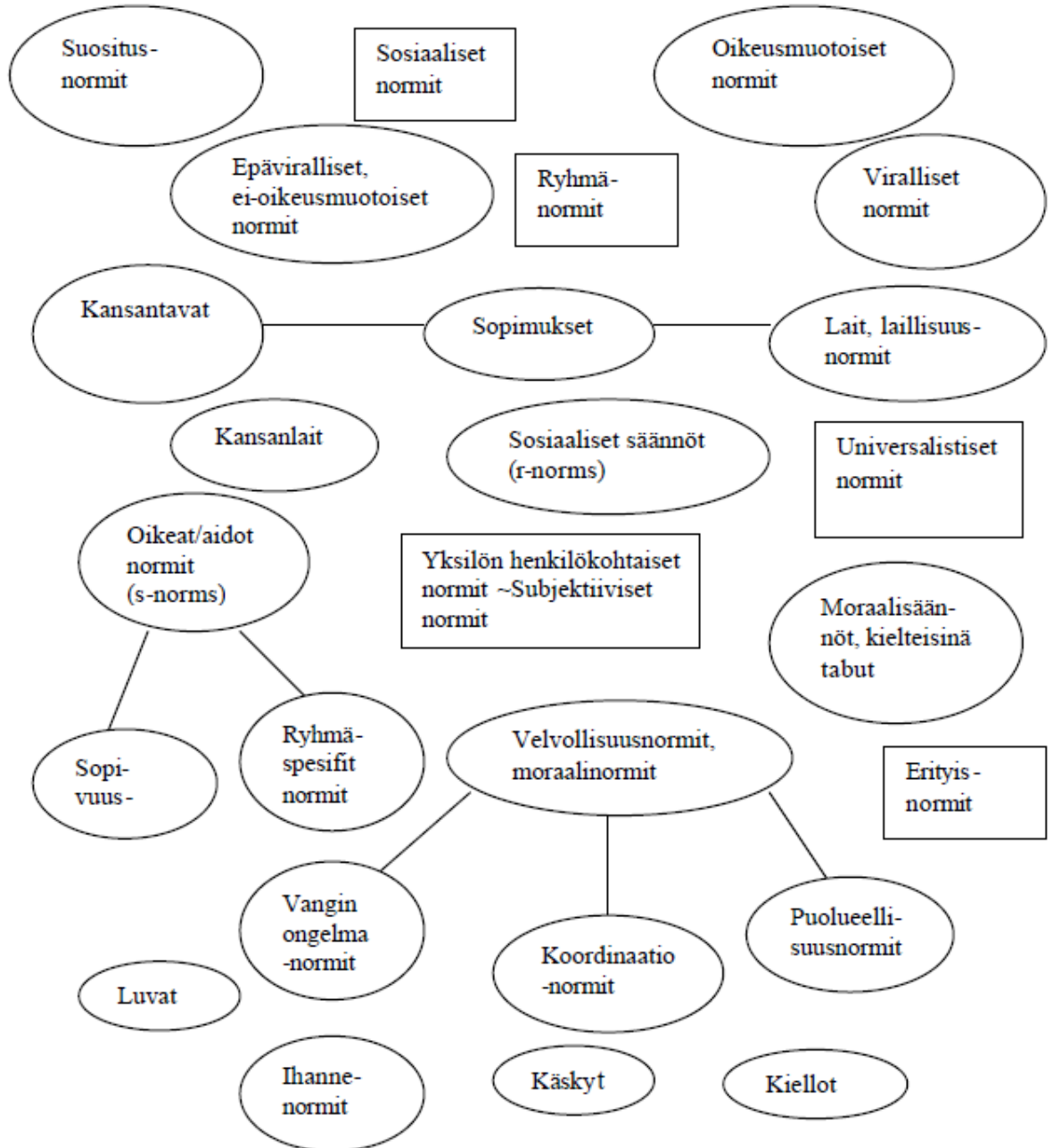
Toimintaympäristöllä tässä tutkimuksessa kuvataan Maanpuolustuskorkeakoulun oppimisympäristöä. Toiminta on aina sidoksissa siihen ympäristöön, jossa toiminta tapahtuu. Toimintaympäristöön kuuluvat muun muassa kadetit, opettajat, liikuntapaikat, erilaiset oppimisenäkemykset, oppimislähteet ja tekniikka. Toimintaympäristö voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen, jotka toimivat tiiviinä kokonaisuutena. Ulottuvuudet ovat fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintaympäristö.¹³⁵

¹³³ Kyröläinen (2003, 17)

¹³⁴ Kyröläinen (2003, 18)

¹³⁵ Toiskallio (1998, 17), Kalliomaa (2002, 72), Vuori (2005, 647)

EEVA SAVIOLA (2003) NORMIEN MONIKIRJAVA LUOKITTELU

Kuva on kooste useiden tutkijoiden käyttämistä määritelmistä. Kuviossa oikealle laidalla ellipseihin sijoitetut nimet kuvaavat selkeämmin kirjattuja normeja, vasemmalle sijoitetut epämuodollisia normeja. Normien sijoittelu on suuntaa antava eikä kerro normiluokkien suhteellista tai absoluuttista hierarkiaa. Suorakulmioihin sijoitetut normit ovat yleisöluokkia, jotka pitävät sisällään muita normi luokkia. Nuolet kuvaavat normin kehityssuuntaa, alaspäin kulkevat viivat alaluokkia.

EEVA SAVIOLA (2003) NORMIEN SYNTYTAIVAT

1. Vuorovaikutus:

- Vastauksina interaktiutilanteisiin (Ullman-Margalit 1977)
- Tuomaan merkitystä ristiriitailanteisiin (Albrecht ym. 1987)
- Saadaan ryhmän jäsenet toimimaan halutulla tavalla (Thibaut ja Kelley 1986)
- Yhteisön vuorovaikutuksen seurauksena, viitekehystenä (Moscovici 1985)
- Kahdenvälisinä sopimuksina, neuvottelemalla (Thibaut ja Kelley 1986, Horne 2001)

2. Ryhmätoiminta:

- Alaryhmän normien muuttuminen koko yhteisöä koskevaksi (Merton 1968)
- Pienen ryhmän normin noudattaminen sallitaan rankaisematta (Goode 1966)
- Työnjaon kehittyminen yhteiskunnan monimutkaistuessa (Pirttilä 1994)

3. Tapa, auktoriteetti, moraal:

- Olemassa olevan toiminnan pohjalta (Homans 1950)
- Käsitusten standardoiminen (Weber 1978)
- Etiikka luo normit ratkaisuna moraalisiin ongelmiin (Bimbacher 1994)
- Säännöt pyhiä yhteisölle, poikkeamisesta jumalien epäsuosio, muuttuvat ajan myötä toimintatavoiksi (Weber 1978)
- Yhteisön johtohahmon kokema "ilmestys" (Weber 1978)
- Ulkoinen auktoriteetti määrittää (Jackson 1966)
- Yksilölle tärkeä ihminen kertoo, mitä tehdä (Fishbein ja Ajzen 1975)

4. Oppiminen:

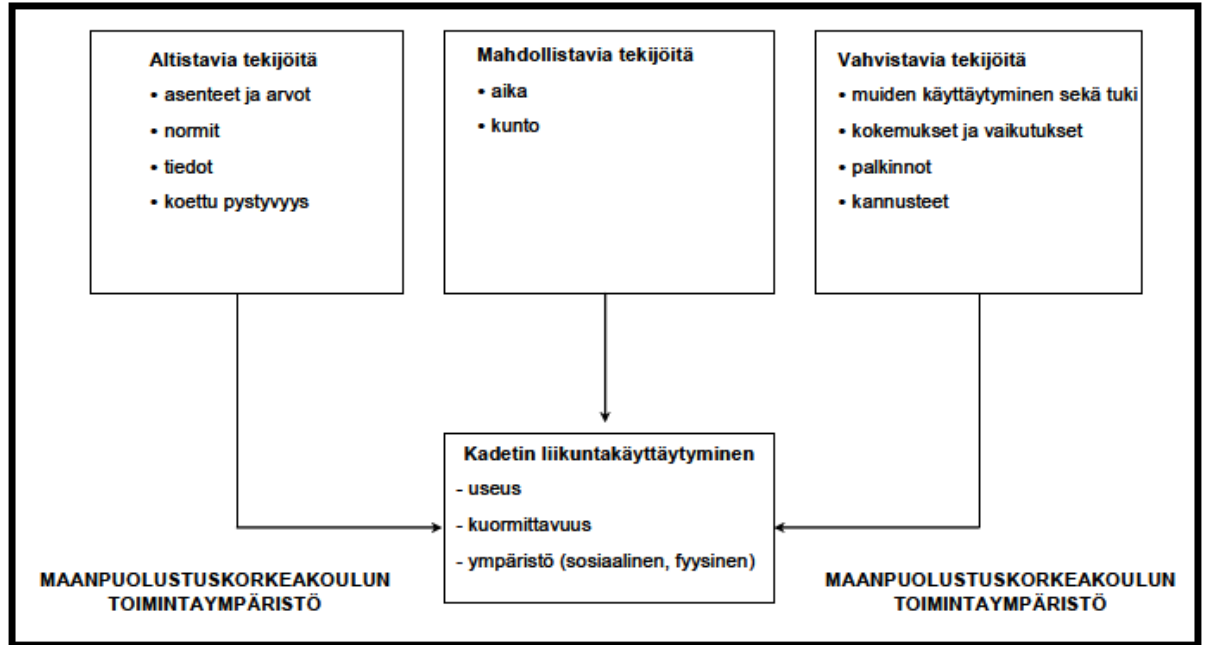
- Yrityksen ja erehdyksen kautta oppimalla (Thibaut ja Kelley 1986)
- Kognitiivisen oppimisen kautta (Thibaut ja Kelley 1986)
- Myöntövyys – identifikaatio – sisäistäminen –prosessina (Deaux ym. 1993)
- Yksilö oppii normin tarkkailemalla muiden toimintaa (Fishbein ja Ajzen 1975)

5. Oikeus:

- Oikeuden ennakkotapauksina (Weber 1978)
-

Tiivistelmä kirjallisuudessa ehdotetuista normien syntytaivoista tai normeja synnyttävistä olo-
suhteista (suluissa kirjallisuusviite)

MIKKO SAARELAINEN (2009) MPKK TOIMINTAYMPÄRSTÖN YHTEYS KADETTI-
EN LIIKUNTAKÄYTTÄYTYMISEEN

Kuvio 12. Maanpuolustuskorkeakoulun toimintaympäristön yhteys kadettien liikuntakäyttäytymiseen.